

KS. TADEUSZ FITYCH

OSOBOWOŚĆ I PRESTIŻ GIOVANNIEGO BATTISTY LANCELLOTTIEGO NUNCJUSZA APOSTOLSKIEGO W POLSCE (1622–1627)

1. Osoba Nuncjusza – 2. Osobowość i walory moralne – 3. Godności, nobilitacja i prestiż – 4. Zakończenie

W dniu 27 lutego 1627 r. sekretarz stanu, kard. Francesco BARBERINI, awizował Pier Luigiemu CARAFIE, nuncjuszowi apostolskiemu w Kolonii, o nowych nominacjach na posłów papieskich w Holandii, Francji, Portugalii i Polsce. W ten oto sposób dobiegała końca misja Giovanniego Battisty Lancellottiego w roli nuncjusza apostolskiego w Warszawie¹ (zob. tab. 3 i 4). Jak należy oceniać zarówno postać Giovanniego Battisty Lancellottiego, jak i jego pracę dyplomatyczną? Mamy na uwadze i ten fakt, że początkowo należał on do kandydatów na nuncjaturę pierwszej kategorii w Paryżu², ale w końcu objął nuncjaturę drugiej kategorii, ale za to w państwie drugim co do wielkości terytorium, a czwartym co do liczby mieszkańców w Europie (co więcej, na przełomie XVI i XVII w. Polska wchodziła w skład ośmiomocarstwowego układu politycznego: Hiszpania, Francja, Anglia i Austria na zachodzie oraz Rzeczpospolita, Rosja, Szwecja i Turcja na wschodzie — zob. mapa 3) i mającym kluczową pozycję w polityce Stolicy Apostolskiej w sytuacji narastającego zagrożenia tureckiego. Niestety, na obecnym etapie prac badawczych pytanie tego typu

¹ „Roma, 27 II 1627 Dovendo Mons. Arcivescovo di Patras nuntio apostolico in Fiandra [Giovanni Francesco Guidi di Bagno] trasferirsi a Parigi ad esercitar la carica di quella nuntiatura, ha N.ro Signore dichiarato per suo successore Mons. della Leonessa arcivescovo di Consa, [Fabio di Lagonissa (*1584/5 †1652) abp Conza, nuncjusz w Holandii 1617–1634] come a Mons. di Nola nuntio in Polonia [G.B. Lancellotti] Mons. Santa Croce et a Mons. Pallotta collettore in Portogallo [Giovanni Battista Pallotto (*1592 †1668) 1624–1627 kolektor w Portugalii] Mons. Tramalli vescovo di Gerace [Lorenzo Tramallo (†1649) kolektor w Portugalii 1627–1634] [...]” Reg.; BV: Barb.Lat. 6123 f. 9rv; zob. J. WIJNHOFEN, NBD, t. VII/1 Paderborn 1980, awizo nr 892, s. 593–594. Lancellotti opuścił Warszawę po 25 czerwca 1627 r. (zob. AV, *Nunz. Pol* 41, f. 86r), chociaż jego następcą SANTACROCE swój pierwszy list wysłał już 30 maja 1627 r. (AV, *Nunz. Pol* 40, f. 49r); zob. T. FITYCH, *Giovanni Battista Lancellotti poseł papieski w latach 1622–1627 a nuncjusze apostolscy w Polsce z połowy XVII wieku* (złożono do druku).

² Zob. L. VON PASTOR, *Storia dei Papi*, t. XIII, Roma 1931, s. 110.

musi pozostać jeszcze bez odpowiedzi. Poniżej zaprezentujemy jedynie próbę przybliżenia niektórych cech osobowości i prestiżu wspomnianego nuncjusza.

1. Osoba Nuncjusza

Giovanni Battista Lancellotti (ur. 1575 r., zm. 1655 r.) wywodził się z włoskiej rodziny³, której początki odnajdujemy we wczesnym średniowieczu w Portugalii, ale już po 1442 r.⁴ jej przedstawiciele (m.in. FEDERICO LANCELOTTI) osiedlili się w Rzymie (dalsi zamieszkali w Bolonii i Neapolu oraz w Awinionie i Brukseli)⁵ W 1570 r. jego ojciec, PAOLO LANCELOTTI, poślubił GIULIĘ DELFINI (zm. 22 III 1591 r.). Małżeństwo to miało dziesięcioro dzieci⁶. Giovanni Battista urodził się w Rzymie, w niedzielne popołudnie 20 listopada 1575 r. i został ochrzczony w kościele Św. Szymona⁷ (w centrum miasta, pomiędzy piazza Navona a Tybrem). Był szóstym z kolei dzieckiem, ale żyjącym najdłużej, bo aż 80 lat. Jego starszymi braćmi byli: kard. ORAZIO (ur. 13 XI 1572 r., zm. 29 IV 1591 r.) i FRANCESCO, który w wieku 13 lat został opatem komendatoryjnym w Pedemonte k. Caserty.

Jest znamienne, że Giovanni Battista, jako członek jednej z największych i najbardziej zasłużonych rodzin rzymskich⁸, który przez ponad 50 lat pełnił wzorową służbę w Kościele, rozpoczynając od pracy w dykasteriach Kurii Rzymskiej, kontynuując ją przez 10 lat w Państwie Kościelnym⁹ i przez bez mała 5 lat w nuncjaturze drugiej kategorii w Warszawie (zob. tab. 1–4), a wreszcie duszpasterzując przez 35 lat w prestiżowej diecezji Nola w metropolii neapolitańskiej¹⁰, po śmierci w opinii świętości pozostaje nadal praktycznie nieznanym i to nie tylko w swej diecezji, ale także w najnowszej włoskiej i europejskiej literaturze biograficznej.

³ Zob. T. FITYCH, *Diecezja Nola w latach 1615–1655*, RTSO 19 (1999), s. 165, fot. 1.

⁴ Tę datę przybycia Lancellottich do Rzymu, prawdopodobnie za Teodorem AMAYDENEM, podaje Vittorio SPRETI w: *Enciclopedia Storico-Nobiliare Italiana* (t. IV, Milano 1931, s. 32). Datę o wiek późniejszą, a więc przypadającą w połowie XVI stulecia, podaje *Dizionario Enciclopedico Italiano*, t. VI, Roma brw, kol. 273.

⁵ Zob. T. FITYCH, *Krag rodzinny Giovanniego Battisty Lancellottiego, XXXI nuncjusza apostolskiego w Polsce*, (artykuł złożony do druku).

⁶ Zob. FITYCH, *Diecezja Nola*, s. 156, tab. 1.

⁷ *Joannes Baptista natus fuit die Dominico 20 XI 1575 hora 12 3/4 qui fuit baptizatus die in ecclesia St. Simonei*; zob. Zamek Lauro k. Noli, Archiwum Prywatne Lancellottich (dalej cyt. Lauro, APL): *Notizie genealogiche 1570–1682*, f. 1r; por. też *Cenni storici e biografici della Famiglia Lancellotti scritti da Giuseppina Massimo principessa Lancellotti, vedova del principe Ottavio Maria Lancellotti (1789–1852)*; s.p. dzieci Lancellottich były chrzczone od 1-go (Porzia) do 6-ciu dni po urodzeniu (Franciszek) i najczęściej w kościele S. Laurentio in Damaso; zob. Lauro, APL, *Notizie genealogiche 1570–1632*, f. 1r.

⁸ Zob. FITYCH, *Diecezja Nola*, s. 156–158, tab. 1–3.

⁹ *Tamże*, s. 159, mapa 1.

¹⁰ *Tamże*, s. 160–162, 164, mapy 2–4, 6.

Zaakcentowane powyżej dane tylko po części wypełniają istniejącą lukę biograficzną, ale w oparciu o źródła umożliwiają formułowanie pierwszych generalnych ocen. I tak, zaledwie w trakcie jednego roku pracy w warszawskiej nuncjaturze Giovanni Battista Lancellotti za staranność i szybkość realizacji powierzonych mu zadań, jak i rozwijany przezeń styl pracy dyplomatycznej, aż siedmiokrotnie spotkał się z listownym uznaniem ze strony papieża i kard. Francesco BARBERINIEGO, sekretarza stanu¹¹. Pozytywną ocenę jego osoby jako biskupa i dyplomaty potwierdzają także ośmioletnie, pełne osobistego zaangażowania i determinacji, zabiegi króla ZYGMUNTA III na rzecz jego promocji kardynalskiej (nb. były one dla monarchy najdramatyczniejsze, po piętnastoletnich wysiłkach o kardynalat eksnuncjusza Claudio RANGONINIEGO [†1621]), jak też osobiste kontakty z polskimi biskupami, którzy zapraszali Lancellottiego do udziału w konsekracjach biskupich czy korespondowali z nim nawet po zakończeniu misji dyplomatycznej w Polsce (Stanisław ŁUBIEŃSKI). Niezwykle sumiennie współpracował biskup Noli między innymi z Kongregacją Propagandy Wiary, erygowaną zaledwie w 1622 r., w tym także z inspiracji jego brata, kard. Orazio Lancellottiego.

2. Osobowość i walory moralne

2.1. Analiza źródeł archiwalnych

Charakterystyka osobowości i walorów moralnych Giovanniego Battisty Lancellottiego, w sytuacji braku nie tylko krytycznych biografii, ale i samych źródeł o charakterze autobiograficznym, stanowi temat niezwykle trudny do zrealizowania. W takiej sytuacji wypada nam najpierw posłużyć się aktami związanymi z jego kościelnym urzędowaniem i pracą dyplomatyczną, poddając je wnikliwej analizie pod kątem moralności. Już na wstępie musimy podkreślić, iż pomimo faktu jego śmierci w opinii świętości, a wcześniej niezwykle starannego spełniania wszystkich powierzonych mu misji i urzędów¹², był on jednak dzieckiem swojej epoki i dlatego nie pozbawionym stylu nepotyzmu. Wydaje się, iż właśnie w tym duchu pielęgnował między innymi swoje kontakty z bratem TIBERIO (najpierw jako gubernator Rimini w 1606 r. a później, po 1615 r., już jako biskup Noli) oraz z krewniakiem, markizem SCIPIO LANCELLOTTIM¹³. Byłoby jednak dużym uproszczeniem twierdzić, iż tak szybko osiągniętą najwyższej rangi prałaturę rzymską, jak też godność gubernatora i wicelegata w Państwie Kościelnym zawdzięczał tylko nepotyzmowi swego wuja, kard.

¹¹ Zob.: N. 49 z 13 V 1623 r.; N. 117 z 4 XI 1623 r.; N. 118 z 4 XI 1623 r.; N. 151 z 6 I 1624 r.; N. 175 z 17 II 1624 r.; N. 217 z 27 IV 1624 r. i N. 255A z 25 VI 1624 r.

¹² FITYCH, *Diecezja Nola*, s. 159, mapa 1.

¹³ *Tamże*, s. 156–157, tab. 1–2.

SCIPIO i brata ORAZIO (po 1611 r. również kardynała). Giovanniego Battistę Lancellottiego cechowała sumienna postawa, talent dyplomatyczny i umiejętność rządzenia. Już w 1609 r. spotykamy się z potwierdzającą to opinią papieża PAWŁA V (1605–1621); należy tu jednak dodać iż był on jego nepotem, jak i kardynała sekretarza stanu SCIPIO BORGHESE¹⁴. Ponadto po pięciu latach pracy w newralgicznych miastach Państwa Kościelnego 8 stycznia 1611 r. władze miasta Benewentu, w imieniu księcia ANTONIO BORGHESE w uznaniu dla zasług Lancellottiego dziękują mu w oficjalnym dokumencie za sposób pełnienia jego misji i wzorowe rządy jako wicegubernatora, dzięki którym doprowadził do rozwiązania skomplikowanej sytuacji narosłej pomiędzy mieszkańcami Benewentu a Królestwem Obojga Sycylii. Być może, że to właśnie ten epizod z jego kościelnej służby zdecydował o jego przyszłej nominacji na nuncjusza apostolskiego w Polsce (przed 23 XI 1622 r.)¹⁵. Z pewnością sprawa ta musiała być znana Alessandro LUDOVISIEMU, który za pontyfikatu KLEMENSA VIII (1592–1605) przybył do Benewentu wraz z ówczesnym prałatem Maffeo BARBERINIM (późniejszy URBAN VIII) w celu uzdrowienia analogicznej sytuacji. Nic więc dziwnego, że kiedy w 1621 r. Ludovisi zostanie wybrany papieżem, jako GRZEGORZ XV, dla pielęgnowania bardzo skomplikowanej relacji pomiędzy Stolicą Apostolską a królem Polski ZYGMUNTEM III WAZĄ, tak ważnej dla zagrożonego potęgą turecką chrześcijaństwa, nuncjuszem w Polsce zamianuje właśnie Giovanniego Battistę Lancellottiego.

Sumiennosc, pasję pastoralną, poświęcenie i oddanie Kościołowi oraz wierność duchowi Soboru Trydenckiego dostrzec można u Giovanniego Battisty Lancellottiego, śledząc sposób objęcia i pełnienia duszpasterskiej posługi biskupiej w diecezji Nola¹⁶. Znajdzie to swoje potwierdzenie w szybkości i sumiennosci przejęcia przezeń

¹⁴ Stosunkowo wcześniej dał już tego dowód. W czasie, gdy G.B. Lancellotti pełnił misję wicelegata Romanii i egzarchatu Rawenny, miała miejsce wymiana korespondencji pomiędzy kard. BORGHESE a legatem Romanii kard. CAETANO. To z niej dowiadujemy się, iż Lancellotti cieszył się bardzo dobrą opinią zarówno papieża, jak też kard. Borghese; zob. regest listu wysłanego 22 VII 1609 r. z Rzymu (AV, *Borghese 1932*, f. 124v-125r); w innym liście kard. Borghese pisał 3 X 1609 r. z Rzymu do kard. Caetano: [...] *Io ho sempre havuto buona opinione di Mons. Lancellotto, che ha scritto V.ra Signoria Ill.ma in officio di vicelegato [...]* (zob. Reg. AV, *Borghese 1954*, f. 94v).

¹⁵ Oryginał listu z 8 I 1611 r. zachowany w Lauro, APL, b. sygn. oraz tamże, *Inventario 1833*, f. 9v. O znaczeniu misji Lancellottiego w Benewencie świadczy uwaga Stolicy Apostolskiej skierowana na to ważne dla Państwa Kościelnego miasto. W 1528 r. KAROL V oddał je Kościołowi, potwierdzając wszystkie jego przywileje. W 1592 r. powstały znaczne napięcia pomiędzy Benewentem a rządem Królestwa Neapolu. W celu doprowadzenia do pokoju i zgody KLEMENS VIII (1592–1605) wysłał do Benewentu prałata Kurii Rzymskiej, kleryka Kamery Maffeo BARBERINIEGO (późniejszy kardynał od 1606 r. i papież URBAN VIII w latach 1623–1644) w towarzystwie prałata Alessandro LUDOVISIEGO (późniejszy kardynał od 1616 r. i papież GRZEGORZ XV w latach 1621–1623). Nic więc dziwnego, że większość biskupów Benewentu bywała obdarzana godnością kardynałatu, a niektórzy zostawali nawet papieżami; zob. *Benevento*, w: G. MORONI, *Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica*, t. V–VI, Venezia 1846, s. 107 i 114.

¹⁶ Świadczy o tym m.in. bulla biskupia z dnia 28 kwietnia 1615 r., zapowiadająca wizytację diecezji, oraz akta pierwszej wizytacji biskupiej przeprowadzonej w niespełna tydzień później, to jest w dniach od 2 maja do 17 lipca 1615 r.; zob. *Nola*, AD, *Santae visite 8*, f. 6rv i 7Dr-210Dr; ofiarą służbę Kościołowi

obowiązków nuncjusza w Polsce i wywiązywania się z poleceń poszczególnych kongregacji (zob. tab. 1). To on, jako polski nuncjusz, prześle nowo powstałej Kongregacji Propagandy Wiary pierwsze w jej historii sprawozdania z wizytacji seminariów. Przybywając do Polski z misją nuncjusza apostolskiego, Lancellotti był już dojrzałym, doświadczonym człowiekiem, miał bowiem 47 lat. W 1624 r. otrzymał szczególne uprawnienia papieskie, pozwalające mu uwięzić nawet biskupów w wypadku występowania przeciw królowi¹⁷. Pomimo tak mocnej pozycji Lancellotti z wielką prostotą, roztropnością i otwartością odnosił się zarówno do hierarchów, jak i przedstawicieli polskiego społeczeństwa. Jego bardzo ludzkie, a zarazem chrześcijańskie i pasterskie nastawienie wraz z kunsztem mowy obrończej odsłaniają akta nuncjatury dotyczące zdjęcia ekskomuniki z Aleksandra KONIECPOLSKIEGO, który w 1612 r. siłą uprowadził z klasztoru ZOFIĘ i DOROTĘ DEMBIŃSKIE i następnie kolejno je poślubił¹⁸.

2.2. Grafologiczna analiza autografów

Jak twierdzą nie tylko psychologowie, osobowość i fizjonomię danej osoby w znacznym stopniu uzewnętrznia już sama jej sylwetka zewnętrzna, związana z nią aparycja, a zwłaszcza twarz. Niestety, w latach osiemdziesiątych XX w. zniszczeniu uległa kolekcja portretów prezentujących biskupów diecezji Nola (wykonanych metodą *in fresco*), a które znajdowały się w tamtejszej rezydencji. Stąd to trzeba nam stwierdzić iż praktycznie nie zachowała się żadna z autentycznych podobizn Giovanniego Battisty Lancellottiego, która mogłaby nam przekazać dodatkowe dane na interesujący nas temat. Bowiem, jedyny XVIII-wieczny fresk jego postaci, który znajduje się w willi rodziny Lancellottich we Frascati pod Rzymem¹⁹, nie zapewnia nam należytego stopnia autentyczności prezentowanej postaci²⁰.

i wielkie zdolności G.B. Lancellottiego podkreśla wybitny historyk tej prowincji kościelnej G. REMONDINI w *Della Nolana Ecclesiastica storia*, s. 291.

¹⁷ Zob. T. FITYCH, *Fakultates nuncjusza Giovanniego Battisty Lancellottiego umożliwiające więzienie biskupów* (artykuł przygotowywany do druku).

¹⁸ Zob. AV, *Nunz. Pol.* 41, f. 86r. ALEKSANDER KONIECPOLSKI herbu Pobóg (ur. ok. 1585, zm. ok. 1630), podkomorzy sieradzki, drugi syn STEFANA KONIECPOLSKIEGO i brat stryjeczny hetmana STANISŁAWA KONIECPOLSKIEGO. Za uprowadzenie w 1612 r. swej żony, ZOFII z DEMBIŃSKICH, z klasztoru sióstr bernardynek Św. Agnieszki w Krakowie (gdzie schroniła się po niedopełnionym małżeństwie), biskup krakowski Piotr TYLICKI ukarał go ekskomuniką, a sejm w 1613 r. infamią i banicją. W efekcie starań hetmana Koniecpolskiego podczas obrad sejmu 1625 r. kara ta została cofnięta; zob. Z. LIBISZOWSKA, *Aleksander Koniecpolski*, PSB, t. XIII, s. 512–513.

¹⁹ Zob. FITYCH, *Diecezja Nola*, s. 165, fot. 1.

²⁰ Na wystrój salonu, mieszczącego się na parterze, składają się portrety znaczących osobistości rodzin Massimo i Lancellottich. Odnajdujemy tam między innymi dwie nobliwe niewiasty, oblatki konwentu Tor'de Specchi, i dwóch biskupów, z których jednym jest Giovanni Battista Lancellotti. W tym miejscu pragniemy wyrazić wdzięczność za udostępnienie jedynej istniejącej fotografii portretu G.B. Lancellottiego księciu ambasadorowi PAOLO ENRICO MASSIMO LANCELLOTTI — Gran Magistro del Ordine del Santo Sepolcro di Gerusalemme, aktualnemu właścicielowi willi tej rodziny we Frascati; zob. też:

Wobec powyższego, w celu pełniejszej prezentacji cech osobowości Giovaniego Battisty Lancellottiego, to znaczy niektórych z jego predyspozycji, uzdolnień i cech charakterologicznych, odwołamy się do metody stosowanej już wielokrotnie przez szereg cenionych naukowców francuskich i włoskich, także w odniesieniu do postaci historycznych. Mamy tu na uwadze grafologiczne badania odręcznych listów i dokumentów Lancellottiego. Tego typu krytyczna, i uwiarygodniona przez drugiego eksperta, analiza charakteru jego pisma jest prowadzona w sensie diagnozy. Umożliwiają ją niektóre dobrze zachowane autografy nuncjusza Lancellottiego²¹ Sama wartość tego typu badań grafologicznych jest jednak zależna między innymi od stałości analizowanych cech pisma diagnozowanej osoby, takich jak: siła nacisku, wielkość, regularność, pochyłość, szerokość i łączenie liter²². Wymowę tego typu badań osłabiają niekiedy (w stopniu zróżnicowanym) takie czynniki, jak brak konsystencji charakteru pisma u danej osoby i niejednoznaczne kryteria oceny korelacji występujących pomiędzy wyznacznikami charakteru pisma a cechami osobowości badanej osoby²³

Mając to wszystko na uwadze, ale zarazem nie rezygnując z zamiaru swoistego rozszerzenia posiadanej bazy źródłowej, badania tego typu powierzyliśmy jednemu z najbardziej znanych i cenionych grafologów włoskich, który je zakończył i uwierzyłnił na piśmie w dniu 14 lipca 1997 r.²⁴ Autorem prezentowanych poniżej analiz jest profesor Francesco PESCE, który urodził się w Rzymie i mieszka tam do dnia dzisiejszego. O zakresie jego kompetencji świadczą między innymi dwa doktoraty — z socjologii i psychologii. Ten ostatni — z kolejną specjalizacją zdobytą w Instytucie Psychologii i Analizy Grafologicznej. Oba doktoraty wspomniany uczony otrzymał na Uniwersytecie Państwowym w Rzymie. Aktualnie Francesco Pesce jest profesorem tytularnym, czynnym przy katedrze psychoterapii dynamicznej ISP. Ponadto przynależy on do grona badaczy upoważnionych przez Izbę Handlu i Sąd Cywilno-Karny miasta Rzymu do przeprowadzania ekspertyz grafologicznych i wchodzi do grona biegłych grafologów Sądu Najwyższego i Prokuratury Generalnej. Co więcej, już od 1966 r. zaangażowany jest w pracę naukową (czego efektem są liczne publikacje i książki) oraz czynnie uczestniczy w międzynarodowych sympozjach organizowanych przez grafologów²⁵

Villa e Paese (Dimore nobili del Tuscolo e di Marino) Mostra Documentaria, Roma, Museo di Palazzo Venezia, marzo-maggio 1980, s. 204.

²¹ Zob. FITYCH, *Diecezja Nola*, s. 166, fot. 2.

²² Zob. P. SIWEK, *Grafologia*, RF 5 (1955–1957), z. 1, s. 79–89; W.H. MÜLLER, A. ENSKAT, *Grundzüge der Graphologie*, w: *Handbuch der Psychologie*, t. V, Göttingen 1965, s. 533–577.

²³ Zob. A. JANSEN, *Validation of Graphological Judgments. An Experimental Study*, Haag (Gronovage) 1973.

²⁴ Studium grafologiczne na temat osobowości nuncjusza G.B. Lancellottiego liczy 19 stron maszynopisu uwierzytelnionego przez dwoje kwalifikowanych grafologów w osobach prof. dr FRANCESCO PESCE i ANNYLUISY PESCE.

²⁵ Jako jego rekomendacje możemy przedstawić następujące fakty: (1) reprezentował włoskich badaczy grafologów na Światowym Kongresie w Kopenhadze w 1966 r. i w Edynburgu w 1972 r. oraz był włoskim przedstawicielem ISP w 1979 r. w Nowym Jorku, a w 1980 r. w Jerozolimie; (2) obok licznych

Profesor Francesco Pesce, podejmując zagadnienie ogólnej charakterystyki osobowości Giovanniego Battisty Lancellottiego, stwierdza, co następuje (poniżej przytaczamy pełny tekst jego wypowiedzi w tłumaczeniu na język polski):

b1. **Pisownia nuncjusza** przedstawia ładne, łagodne zaokrąglenia z otwartymi literami w dolnym rejestrze (*lettere giuspinte*), które wyrażają ciepłą dobroć w duchowym wymiarze ludzkim. Kropki nad literą „i” i górny rejestr pisowni (*lettere suspinte*) wskazują na wybitną duchowość, przeżywaną jednak w zgodnej relacji ze zdrowym rozsądkiem; duchowość ekstrawertyczną, zanurzoną w atmosferze codzienności, ze wszystkimi racjonalnymi przejawami typowymi dla codziennego życia. Ujawnia się jednocześnie wyraźna harmonia myśli i działań, obecne są znaki narzuconych na wolę więzów.

b2. **O dyscyplinie moralnej** wnioskować można z analitycznej dokładności budowy liter.

Stosunek do przywilejów i przyjemności życia wyrażony może być przez metaforę: roślina, która rozsypuje swoje kwiaty i rozacza swą woń wokół siebie, zachowując dla siebie zaledwie kilka na wpół uschłych listków.

Jeśli chodzi o duchowość i stawiane sobie wymagania moralne, jak również zasady i dyscyplinę, to posłuszeństwo i moralny rygor łączy się z działaniami, które można by określić jako „nieprzekupna” ortodoksja.

Dziesięć wyznaczników pisowni:

Wyznacznik I: **układ strony (topografia)**

W tej pierwszej analizie ważne jest, aby określić, w jaki sposób ruch ręki zapisywał przestrzeń kartki. Odkrywamy ładnie uformowany kadr z równymi marginesami z obu stron i szerokimi pasami powyżej i poniżej tekstu. Sugeruje nam to natychmiast wrażenie porządku i dokładności odpowiadające porządkowi moralnemu i intelektualnemu. Szerokie odstępy wskazują, że natura nuncjusza potrzebowała przestrzeni i wolności działania, źle znosząc wszelkie ograniczenia. Tym bardziej uwypukla to cechę posłuszeństwa, rygoru i szacunku dla zasad.

Wyznacznik II: **pochylenie liter**

Pochyła pisownia Lancellottiego wskazuje na osobę ekstrawertyczną, a stopień pochyleń, który wyraża miarę tej cechy, mieści się w granicach normalności, choć jednak świadczy o gwałtownym charakterze nuncjusza.

Wyznacznik III: **kierunek**

Kierunek linii określa stabilność nerwową piszącego, odkrywa dominantę nastroju — euforii lub dysforii. Linia pisowni jest pozioma. Nasza analiza może jednak nie być prawdziwa, gdyż w tamtych czasach używano fałszywej linii (linijki). Ten element mógłby nam zniekształcić charakterystykę postaci.

Wyznacznik IV: **nacisk**

Nacisk powinien być analizowany w relacji z prędkością zapisu liter, bowiem ten sam nacisk wyda się wyraźniejszy przy pisowni wolnej i mniej wyraźny przy pisowni szybkiej. Odkrywamy zapis o wyraźnym i zdecydowanym nacisku, charakteryzujący osoby impulsywne, o dużej energii witalnej i wielkiej potrzebie działania. Tego typu osoby pozostawiają po sobie trwałe ślad [głęboko pozostają] w pamięci potomnych. Jednocześnie zauważamy, że autor napotyka na trudność łączenia impulsywnego charakteru z narzuconą sobie dyscypliną.

publikacji i artykułów z dziedziny grafologii (jedynie w latach 1992–1994 opublikował 40 prac naukowych w „Giornale Clinico di Psicoanalisi”) jest autorem szeregu książek, m.in: *Semiologia della grafica per Psicologi. Aspetti psicologici, psicopedagogici e psicoterapeutici del quick reading o lettura rapida*; (3) w 1988 r. w książce poświęconej osobie Ojca Świętego przedłożył jego analizę grafologiczną, którą z kolei uzupełnił w 1997 r.

Wyznacznik V: p r ę d k o ś ć z a p i s u

Prędkość ruchu ręki wyraża czas i zdolność, z jaką myśl zamienia się w słowa. Szybkie pismo nuncjusza wskazuje na dużą sprawność umysłową i umiejętność dokonywania wolnych skojarzeń. Rozpoznajemy pewność stawianych znaków i precyzyjne połączenia między literami; końcówki są zawsze w pełni czytelne.

Wyznacznik VI: c i ą g ł o ś ć

Analiza ciągłości ruchu ręki ukazuje nam sposoby kierowania mechanizmami psychicznymi w toku myślowym. Według szkoły francuskiej pisownia może być: łączna, rozłączna, mieszana albo złożona i nitkowata. W naszym przypadku mamy do czynienia z pisownią mieszaną lub złożoną, z długimi fragmentami zapisu ciągłego. Nieprzerwane ciągi liter charakteryzują osoby zdolne do medytacji, rozważań, analitycznej dedukcji, potrafiące realizować efekty własnych przemyśleń. Częste zawijasy (pętelki) uniemożliwiają przerwanie ciągu wyrazów, z czego należy wnioskować, że impulsy (pomysły) są wprowadzane w czyn.

Wyznacznik VII: k s z t a ł t

Analizie poddany zostaje kształt — kaligrafia — i indywidualny charakter liter. Podstawową trudnością takiej analizy jest fakt, że piszący podąża za narzuconym mu modelem, starając się dostosować swoją pisownię do obowiązujących reguł kościelnych. Na podstawie jednak indywidualnego charakteru liter możemy wysnuć wniosek o cechującej nuncjusza zdolności do kreatywnego i abstrakcyjnego myślenia.

Wyznacznik VIII: d y s p o z y c j a (r o z k ł a d) l i t e r

Mamy do czynienia z pisownią ładną i przejrzystą, pozbawioną rozczłonkowań, co świadczy o harmonijnym rozwoju osobowości; piszący jest podatny na konflikty, ale albo w niewielkim tylko stopniu, albo potrafi panować nad tą cechą.

Wyznacznik IX: f i z j o n o m i a i r o z m i a r

Fizjonomia to pewne cechy odróżniające jedną pisownię od innej, które potrafi wychwycić tylko oko eksperta. Na ich podstawie budowana jest analiza osobowości. W naszym przypadku fizjonomia pisowni jest dojrzała i rytmiczna. Jest to pismo człowieka o silnej osobowości. Wskazuje ono na dobrą interpretację podświadomych funkcji *ego* i *superego*. Rytm jest dowodem na osiągniętą przez piszącego harmonię wszystkich procesów psychicznych i wyrazem dużej energii witalnej impulsów, które wypływają bez większych przeszkód.

Wyznacznik X: r u c h

Pisownia może być także analizowana na podstawie ruchu ręki. W naszym przypadku pisownia jest prawoskrętna albo odśrodkowa, gdy ruch ręki kieruje się na prawo ku górze. Wskazuje to i potwierdza charakter ekstrawertyczny, ekspansywność, silny związek z rzeczywistością i duże zdolności do współpracy i komunikacji z innymi.

Rekapitulując dotychczas zebrane dane (na podstawie przekazów źródłowych i ekspertyzy grafologicznej) dotyczące osobowości Giovanniego Battisty Lancellotiego możemy stwierdzić, iż fakt jego śmierci w opinii świętości, tzn. doskonałości moralnej wyróżniającej się ponad przeciętność, znajduje szereg dalszych potwierdzeń. Co więcej, pomimo, iż należał do nepotów PAWŁA V BORGHESE (1605–1621), to okazał się jednak godny papieskich nominacji, gdyż od samego początku swojej kariery, w podjętej służbie dyplomatycznej, wykazywał sumienną postawę, talent dyplomatyczny, umiejętność rządzenia i wierność duchowi Soboru Trydenckiego. Potwierdza to już list dziękczynny mieszkańców Benewentu i Królestwa Obojga Sycylii, którzy zawdzięczali mu, jako wicegubernatorowi, rozwiązanie skomplikowanej sy-

tuacji. Pogląd ten umacniają także opinie jego przełożonych wystawiane jeszcze w trakcie pełnienia służby w Państwie Kościelnym²⁶, a następnie sam sposób objęcia i pełnienia duszpasterskiej posługi biskupiej w diecezji Nola. Również w trakcie realizowania misji nuncjusza apostolskiego w Warszawie dostrzegano jego osobiste zaangażowanie, solidność i szybkość wywiązywania się z zadań dyplomatycznych (zob. mapa 1 i 2; tab. 1, 2, 3), dlatego otrzymywał on liczne listowne wyrazy aprobaty i uznania ze strony Sekretariatu Stanu oraz króla Zygmunta III Wazy. Co więcej, z niektórymi wybitnymi członkami polskiego episkopatu, jak na przykład ze Stanisławem Łubieńskim, łączyły go bliskie więzi, pielęgnowane poprzez korespondencję nawet po powrocie do diecezji Nola. Natomiast w relacji do szlachty polskiej, na podstawie sposobu ustosunkowania się do głośnej od 1612 r. sprawy podkomorzego sieradzkiego Aleksandra Koniecpolskiego, ukaranego ekskomuniką, możemy dostrzec u nuncjusza w pełni ludzkie nastawienie nacechowane głębokim zrozumieniem i wysokim poziomem empatii. Jest też znamienne, że zamknięcie przed nim drogi do promocji kardynalskiej nie wpłynęło na niego negatywnie i, co więcej, nadal przez kolejnych 28 lat, z dotychczasowym zaangażowaniem służył on Kościołowi, duszpasterzując w powierzanej mu diecezji Nola.

Z tak charakteryzowaną (na podstawie źródeł) postawą nuncjusza zdaje się w pełni współbrzmieć zacytowana powyżej analiza grafologiczna. Wyłonił się z niej bowiem wizerunek człowieka „o dużej sile witalnej i wielkiej potrzebie działania”, a zarazem o pogłębionej duchowości oraz silnej (niekiedy gwałtownej) i wybitnej osobowości zharmonizowanej wewnątrznie, a ponadto ujętej w karby moralnych zasad czy nawet moralnego rygoru. Swoistą predyspozycją dla pełnienia publicznych urzędów (przez kilka lat szczególnie utrudnionego, bo realizowanego w nieznanym wcześniej kraju, jakim była dlań Polska) była zarówno „duża sprawność umysłowa” i „zdolność do kreatywnego i abstrakcyjnego myślenia”, jak też i ekstrawertyczność osobowości nuncjusza, wyrażająca się również „dużymi zdolnościami do współpracy i komunikacji z innymi”. Z pewnością w tych kontaktach ujawniała się — odkryta w toku grafologicznej analizy i niejako potwierdzona przez sprawę Koniecpolskiego — ciepła i ludzka zarazem dobroć cechująca nuncjusza, choć niekiedy sprawiał mu także kłopot impulsywny i gwałtowny charakter. Długie życie nuncjusza oddane aktywnej służbie Kościołowi, pod koniec pośród zmagania się z coraz bardziej trapiącymi go chorobami, wydaje się raz jeszcze potwierdzać odczytaną z charakteru jego pisma dużą energię witalną i wielką potrzebę działania.

²⁶ Zob. FITYCH, *Diecezja Nola*, s. 159, mapa 1.

3. Godności, nobilitacja i prestiż

3.1. Prestiż i koligacje rodziny Lancelottich

Jeśli natomiast przejdziemy do bardziej szczegółowej prezentacji prosopograficznego (czyli rodzinnego) portretu Giovanniego Battisty, to wypada nam zauważyć, iż w dobie papieża URBANA VIII do grona najpotężniejszych rodzin rzymskich należałoby zaliczyć Astalli, Borghese, Cenuci, Massimi, Rovere — to PAULO, ojciec Lancellottiego, od 1585 r. należał już do patrycjuszy rzymskich. Natomiast matka Giovanniego Battisty, GIULIA DELFINI (zm. 22 III 1591 r.), była skoligaconą z późniejszym papieżem PAWŁEM V (Camillo BORGHESE, rzymianinem)²⁷. Była ona bowiem wnuczką Nicoletto del CAVALIERE, którego żoną była z kolei wnuczka Pawła V Borghese, DIANA VITTORI. Ponadto jego ciotka, SETTIMIA DELFINI, poślubiła CURZIO VITTORIEGO, szwagra MARGERITY BORGHESE — siostry papieża, w związku z czym Lancellotti stał się w szerokim tego słowa znaczeniu nepotem papieskim²⁸. Z kolei poprzez inną ciotkę, VITTORIĘ DELFINI, był on kuzynem EMILIO ALTIERIEGO, którego zaangażował w roli audytora swej nuncjatury w Warszawie, a który później został wybrany papieżem i przyjął imię KLEMENSA X²⁹.

Ponadto najpóźniej od 1631 r. rzymska rodzina Lancellottich była także skoligacona z COSIMO DE TORRESEM (ur. 1584 r., zm. 1 V 1642 r.), który poprzedził Giovanniego Battistę na nuncjaturze w Warszawie. Urodził się on w 1584 r. w Rzymie, w zasłużonej rodzinie hiszpańskiego pochodzenia (z Malagi). Jego rodzicami byli markiz GIOVANNI DE TORRES i GIULIA z książęcej rodziny MATTEI. Na rzymskim uniwersytecie *Sapienza* zdobył tytuł doktora obojga praw. Ten zdolny, energiczny i zdecydowany młody prawnik oraz nepot kardynałów LUDOVICO DE TORRESA i GIACOMO MATTEO DE MATTEI od 1605 r. pracował w Kurii Rzymskiej, pełniąc urząd protonotariusza apostolskiego i referendarza obydwu sygnatur. Papież GRZEGORZ XV mianował go 17 marca 1621 r. biskupem Adrianopola, a nieco później, 21 maja 1621 r., nuncjuszem w Polsce, gdzie przebywał do 19 listopada 1622 r.³⁰ Zanim opuś-

²⁷ Potwierdzają to cenne studia prozopograficzne opublikowane przez Christopha Webera; zob. Ch. WEBER (wyd.), *Beiträge zur Kirchen- und Kulturgeschichte*, t. II: *Senatus Divinus — Verborgene Strukturen im Kardinalskollegium der frühen Neuzeit (1500–1800)*, Frankfurt am M. 1996, s. 439 (*Tafel XVII u. 50*).

²⁸ Zob. *tamże*.

²⁹ Zob. *tamże*.

³⁰ Podczas pracy w Kurii Rzymskiej od 1619 r. jego kolegą był Ludovico LUDOVISI, który wkrótce został sekretarzem stanu, po wyborze na papieża jego wuja, GRZEGORZA XV. Na mocy decyzji Grzegorza XV Cosimo de TORRES miał objąć polską nuncjaturę po biskupie Francesco DIOTALLEVI. Regest niektórych dokumentów z okresu jego nuncjatury w Polsce wydał Paweł COLLURA; zob. P. COLLURA (wyd.), *Repertorium rerum polonicarum in archivio Dragonetti de Torres in civitate Aquiliana*, w: *Elementa ad Fontium Editiones*, t. V, Roma 1962, s. 15–30.

cił nuncjaturę, 5 września tegoż roku mianowano go kardynałem kapłanem kościoła tytularnego Św. Pankracego³¹. Zaledwie przybył do Rzymu, został mianowany prefektem Kongregacji Soboru. Urząd ten pełnił od połowy 1623 r. do 1626 r.³² Był również, od 9 IX 1622 r., konprotektorem, a od 23 VIII 1623 r. do 1 V 1642 r. protektorem Polski. Papież Urban VIII 16 IX 1624 r. uczynił go arcybiskupem Perugii.

W kolegium kardynalskim w okresie od XVI do XVIII w. znalazło się aż trzech przedstawicieli rodziny Lancellottich. Na konsystorzu w dniu 12 XII 1583 r. zamianowanym został SCIPIONE LANCELLOTTI (ur. 1527 r., zm. 2 VI 1598 r.), który po uzyskaniu doktoratu obojga praw na uniwersytecie w Bolonii³³ rozpoczął swą karierę w Kurii Rzymskiej, otwierając tym samym drogę swemu bratankowi ORAZIO (ur. 8 XII 1571 r., zm. 9 XII 1620 r.). Ten swą karierę rozpoczął w jednym z trzech trybunałów Kurii Rzymskiej jako referendarz obu sygnatur. Jego wuj, kard. Scipione Lancellotti, otrzymał zapewnienie papieża Grzegorza XIII, że Orazio zastąpi go na urzędzie audytora Św. Roty, co stało się faktem 26 lipca 1596 r., po ukończeniu przezeń zaledwie 22 lat (wkrótce od referendarzy wymagany będzie wiek 25 lat), ale już za pontyfikatu papieża KLEMENSA VIII (1592–1605)³⁴ 14 października 1609 r. rozpoczął on pracę w Penitencjarii Apostolskiej, powierzoną mu przez papieża Pawła V (1605–1621)³⁵ Gdy ukończył 40 lat, za wstawiennictwem kard. MICHELE ANGELO TONTI, tenże papież, doceniając jego kompetencję oraz głęboką pobożność, 17 sierpnia 1611 r. mianował go kardynałem kapłanem kościoła Św. Zbawiciela w Lauro³⁶ (to właśnie tutaj jego młodszy brat, TIBERIO LANCELLOTTI [ur. 1577 r., zm. 1629 r.] nabędzie najpierw posiadłość ziemską i zamek oraz tytuł „markiza”). Później, tzn. po 9 kwietnia 1616 r., został on jeszcze prefektem Kongregacji Soboru³⁷ Od 1616 r. inspirował papieża do powołania Kongregacji Propagandy Wiary³⁸

³¹ Zob. HC, t. IV, s. 16, 68, 149, 277.

³² Zob. *Appendice I*, w: LA SACRA CONGREGAZIONE DEL CONCILIO, *Quarto Centenario dalla Fondazione (1564–1964). Studi e ricerche*, Città del Vaticano 1964, s. 272–273, 306–307.

³³ Zob. *Lancellotti Scipione, cardinale*, w: MORONI, *dz. cyt.*, t. XXXVII, s. 85–86.

³⁴ Zob. E. CERCHIARI, *Capellani papae et Apostolicae Sedis auditores causarum Sacri Palatii Apostolici, seu Sacra Romana Rota ab origine ad diem usque 20 septembris 1870*, t. II, Roma 1921, s. 127–128.

³⁵ *Altro di deputazione di reggente della Sacra Penitenziaria Apostolica a favore di Monsignore Orazio Lancellotti, li 12 XII 1609*; zob. Lauro, APL, *Inventario 1728*, f. 3v Arm. B, *Parte p.a, Mazzo C*, nr 12; *tamże, Inventario 1833 „B”*, f. 8v.

³⁶ Zob. *Lancellotti Orazio, cardinale*, s. 87; Orazio, będący nepotem kardynała Scipione, w 1610 r. odrestaurował jego pierwszy kościół kardynalski Św. Szymona.

³⁷ *Breve di deputazione dell'offizio di deputato della Congregazione del Concilio spedito a favore del Cardinale Oratio Lancellotti, li 9 Aprile 1616*; zob. Lauro, APL, *Inventario 1728*, f. 3v Arm. B, *Parte p.a, Mazzo C*, nr 15; *tamże, Inventario 1833 „B”*, f. 9r; zob. też: P. PLAZZINI, *Przedmowa*, w: LA SACRA CONGREGAZIONE DEL CONCILIO, *dz. cyt.*, s. 271.

³⁸ Por. VON PASTOR, *dz. cyt.*, t. XIII, s. 615.

Ponadto w okresie od końca XVI w. wielu przedstawicieli rodziny Lancellottich spotykamy na urządzie biskupim, w życiu zakonów męskich i żeńskich, jak też zaangażowanych na polu intelektualnym³⁹

Warto tu także podać fakt, że odnalezione źródła pozwalają przybliżyć krąg Lancellottich pielęgnujących w latach 1611–1633 różnego typu korespondencję z kard. MAFFEO BARBERINIM, początkowo jeszcze jako biskupem Spoleto (1608–1617) i legatem Bolonii (1611–1614), a później już z papieżem Urbanem VIII (6 VIII 1623 – 29 VII 1644). Wśród korespondujących z tym ambitnym hierarchą znajdujemy między innymi benedyktyna LANCELLOTTO LANCELOTTIEGO (ur. 1583 r., zm. 1643 r.) *abbate olivetano da Foligno e Fabiano*; ze Spoleto pisali: LORENZO LANCELOTTI, doktor MARIO LANCELOTTI; ze Spoleto i Perugii — MAURIZIO LANCELOTTI; z Camerino — PIETRO i PAOLO LANCELOTTI oraz VITTORIO LANCELOTTI⁴⁰

3.2. Dzieje rodzinnej nobilitacji

Mając na uwadze proces nadawania członkom tej rodziny godności szlacheckich, możemy mówić o czterech jego etapach. Pierwszy rozpoczyna się z końcem XVI w., kiedy to Lancellottich znajdujemy już wśród rzymskich nobilitowanych. Z 1585 r. pochodzi pierwszy odnaleziony dokument, w którym kard. Scipione Lancellotti komunikuje się fakt agregacji do rzymskiej rodziny nobilitowanych PAOLO i ROBERTO LANCELOTTICH⁴¹ Kolejnymi uprzywilejowanymi w ten sposób byli: PAOLO (od 1589 r.), TIBERIO⁴² (od 1605 r.), rodzony brat Giovanniego Battisty Lancellottiego, OTTAVIO (od 1682 r.), markiz SCIPIONE⁴³ (od 1688 r.).

Drugi etap dziejów nobilitacji przypada na XVII w. Stanowi go fragment dziejów tej rodziny, kiedy to rzymianin Tiberio Lancellotti (ur. 1577 r., zm. 1629 r.), przy poparciu swego wuja, kardynała Scipione Lancellotti i brata biskupa, a zarazem nuncjusza apostolskiego, Giovanniego Battisty, nabył na terenie jego diecezji Nola (w królestwie Neapolu) posiadłość ziemską z zamkiem w Lauro⁴⁴, z którą to związany

³⁹ W szerszym stopniu problematykę tę naświetla FITYCH, *Krąg rodzinny*.

⁴⁰ Świadczą o tym kodeksy przechowywane w Bibliotece Watykańskiej *Barb. Lat.* oraz rejestry zdeponowane w Lauro, APL.

⁴¹ Owym Paolo jest zapewne brat kardynała, a ojciec późniejszego nuncjusza w Polsce Giovanniego Battisty. Roberto pozostaje nadal bliżej nie zidentyfikowany. Kopia tego dokumentu przechowywana jest w Rzymie, *Archivio di Stato, Famiglie Miscel. 90, fas. 14, f. 725r-726v*.

⁴² *Dimisorio per la tonsura ottenuta dal Signor Abbate Tiberio Lancellotti chierico nobile spedito avanti l'Emo. Vicario, li 6 V 1591*; zob. Lauro, APL, *Inventario 1728, f. 55r*.

⁴³ Stwierdza to regest dokumentu wystawionego przez papieża Klemensa VIII z 12 grudnia 1604 r.; zob. Lauro, APL, *Inventario 1728, f. 3v Arm. B, Parte p.ma, Mazzo C, nr 20*.

⁴⁴ Problematykę położenia geograficznego i dziejów miasta Lauro omówił G. BIFULCO, *Lauro e il suo Vallo attraverso i secoli*, [Somma Vesuviana] 1986; podobne opracowanie tego regionu opublikowali: P. MANZI, *Alcuni documenti di cartografia nolana, ovvero Ambrogio Leone e Gerolamo Moceto, estratto da „Universo” 8 (1973), nr 4, s. 812–818*; (zawiera m.in opis mapy miasta Nola z XVI w.); L. GIUSTINIANI, *Dizionario geografico-ragionato del Regno di Napoli, Napoli 1797–1805*; TENZE, *La biblioteca storica, e topografica del Regno di Napoli, Napoli 1793, Bologna 1969*²

był szlachecki tytuł „markiza”⁴⁵ Od 1651 r. używał go Scipione Lancellotti (ur. 20 III 1609 r.). W XVII stuleciu dążenie do tego tytułu było typową tendencją wielu rodzin rzymskich.

Etap trzeci przypada na XVIII w. Otwiera go decyzja króla KAROLA VI, który w 1726 r. podniósł szlachectwo potomków markiza do godności książęcej i zarazem umożliwił Lancellottim pełne wejście w posiadanie zarówno prerogatyw, jak i dóbr materialnych wielce zasłużonej dla Kościoła rodziny Ginnetti z Velletri (miasta położonego na wschód od Rzymu; z rodziny tej wyszło dwóch kardynałów)⁴⁶. Pomimo tego problemem ciągle zakrytym pozostaje fakt, iż szlachecki tytuł „książę Lauro”, jaki nabyła prezentowana gałąź rodziny Lancellottich, aż do 1865 r. nie został odnotowany w rejestrach rzymskich książąt⁴⁷

Natomiast etap czwarty rozpoczyna się dopiero w XIX w., to znaczy z dniem 19 stycznia 1865 r., kiedy to FILIPPO MASSIMILIANO (ur. 1843 r., zm. 1915 r.), pochodzący z potężnej i zasłużonej w Rzymie od wieków rodziny Massimo, otrzymał z rąk papieża PIUSA IX prawo do używania tytułu, herbu i imienia tego rodu⁴⁸. Od tego momentu rodzina Massimo Lancellotti, posiadająca godność książęcą, została wpisana do „złotej księgi” patrycjuszy rzymskich. Ponadto warto dodać, że od 1901 r. potomkowie księcia Filippo należeli już do kręgu nobilitowanych w Tivoli i Velletri⁴⁹. W dobie współczesnej rodzina ta nadal ma swych przedstawicieli nie tylko w kościelnych stowarzyszeniach na terenie Rzymu, ale również w instytucjach Unii Europejskiej⁵⁰

⁴⁵ Według niektórych autorów początki Lauro sięgają aż XIII w. przed Chr. Znacznie później, bo około 200 r., było ono kolonią rzymską. Piękna dolina Lauro ze względu na korzystne ukształtowanie terenu służyła wielokrotnie Rzymianom za schronienie podczas najazdu Kartagińczyków. W XIII w. Lauro staje się feudum, z którym związany jest tytuł markiza. Zdaniem części historyków miał go otrzymać po raz pierwszy RAJMUND Z VAUDEMONT, który przybył tu z Prowansji wraz ze swym protektorem, KAROLEM ANDEGAWENSKIM. Odtąd będzie ono wielokrotnie przejmowane: w 1278 r. przez BERTRANDO DEL BALZO; w 1462 r. przez Romana ORSINI (który poślubił córkę Guido — Anastasję); kolejnym posiadaczem był Scipione PIGNATELLI i wreszcie w 1651 r. Scipione LANCELLOTTI; zob. A. MINIERI, *Compendio della Terra di Nola*, Nola 1973, s. 146.

⁴⁶ W sposób częściowy Lancellotti dziedziczyli dobra rodzinne Ginnettich przynajmniej od 17 XI 1645 r., kiedy to markiz Scipione Francesco Lancellotti objął ich posiadłości w Roccagorga; zob. Lauro, APL, *Inventario 1728*, f. 135v; oraz z chwilą zawarcia małżeństwa przez Teresę Bizzoria Ginnetti Lancellotti ok. 19 V 1649 r.; *tamże*, f. 4r; ponadto więcej danych biograficznych z tego okresu przynosi praca F. MENICUCCI, *Biografia inedita dell' ab. Gianfrancesco Lancellotti (1721–1788)*, Ascona 1908, s. 479–493.

⁴⁷ Prawdopodobnie tę potwierdzają kopie dwóch listów pisanych przez księcia Scipione Lancellotti do generała Państwa Rzymskiego (z 1801 r.) i do papieża PIUSA VII (także z 1801 r.) odnalezione w Rzymie, *Archivio di Stato, Famiglie Miscel. 90, fas. 14, f. 1r-2v*; zob. też V SPRETI, *Enciclopedia Storico-Nobiliare Italiana*, t. IV, Milano 1931, s. 32–33.

⁴⁸ SPRETI, *dz. cyt.*, t. IV, s. 33.

⁴⁹ *Tamże*.

⁵⁰ Zob. FITYCH, *Diecezja Nola*, s. 158, tab. 3. Warto tu może zaakcentować fakt, iż przedstawiciele tej rodziny, Giuseppe i Luigi Lancellotti, w 1937 r. przyczynili się do powiększenia zbiorów Biblioteki Watykańskiej o zbiór rękopisów, które później jako poszczególne tomy zostały opatrzone sygnaturą *Vat.*

3.3. Tytuły, godności i prestiż Giovanniego Battisty Lancellottiego

W generalnym ujęciu możemy stwierdzić, iż Giovanni Battista Lancellotti (ur. 1575 r., zm. 1655 r.), to prałat papieski, urzędnik watykański czynny m.in. jako abrewiator apostolski i referendarz obydwu Sygnatur; „kanonik bazyliki Św. Piotra na Watykanie”; gubernator i wicelegat w największych prowincjach Państwa Kościelnego (Rimini, Faenzy, Romanii, Benewentu, Ankony i Kampanii Rzymskiej); biskup diecezji Nola w metropolii Neapolu, opat komendatoryjny benedyktyńskiego opactwa Św. Piotra w Pedemonte k. Caserty, *prelato assistente in capella* i *decano del Regno*, nuncjusz apostolski w Polsce, przez okres ośmiu lat bezskutecznie rekomendowany przez króla ZYGMUNTA III WAZĘ do promocji kardynalskiej.

W wieku niespełna osiemnastu lat, tzn. w 1591 r., Giovanni Battista wyjechał na studia prawnicze do Perugia (k. Bolonii)⁵¹. Od II połowy XVI w. na uniwersytecie tym był aktywnym i słynnym, ceniony do dzisiaj klasyk prawa, profesor GIOVANNI PAOLO LANCELLOTTI (ur. 1522 r., zm. 1590 r.)⁵². Po powrocie do Rzymu rozpoczął karierę kościelną pracując w urzędach watykańskich⁵³. Na prestiżowy angaż kurialny i „szybką karierę” Giovanniego Battisty Lancellottiego decydujący wpływ wywarła pozycja rodziny osiadłej przed półtora wiekiem w Rzymie oraz watykańskie stanowiska jego dwu najbliższych krewnych i kardynałów zarazem, tzn.: wuja Scipione (ur. 1527 r., zm. 1598 r.) i brata Orazio⁵⁴. W Kurii Rzymskiej Giovanni Battista pracował nie dłużej niż pięć lub siedem lat. W tym to czasie otrzymał beneficjum i godność „kanonika bazyliki Św. Piotra na Watykanie” (przed 15 VI 1605 r.)⁵⁵, a spośród trzydziestu znanych wówczas kurialnych urzędów⁵⁶ sprawował dwa nale-

Lat. 14081 do 14094; zob. J. BIGNAMI ODIER, *La Bibliothèque Vaticane de Sixte IV à Pie XI*, (Biblioteca Apostolica Vaticana — Studi e Testi 272), Città del Vaticano 1973, s. 263, 278.

⁵¹ Ostatnia kwerenda pozwoliła ustalić, iż w dniu 13 XI 1591 r. zarówno Orazio, jak i Giovanni Battista Lancellotti rozpoczęli studia w uniwersytecie w Perugia. W księdze immatrykulowanych znajdujemy zapis: *Ego Horacius Lancelottus Romanus die 13 Novembris 1591 [...] Ego Iohannes Baptista Lancelottus Romanus die 13 Novembris 1591*; zob. Perugia, *Arch. Univ. di Perugia Matr. Scholalium ab an. 1540 ad an. 1651*, f. 59.

⁵² Po 1562 r. uniwersytet dotowany przez Kościół (sumą ok. 5951 skudów) posiadał fakultety: prawa (w XVI w. wykładano tam m.in. prawo karne), medycyny, filozofii, teologii, literatury i arytmetyki. W skład rady fakultetu prawa już przed 1568 r. wchodził słynny profesor Giovanni Paolo Lancellotti, który w tym czasie specjalizował się m.in. w prawie feudalnym, a po 1581 r. w znacznym stopniu przyczynił się do reformy statutów; zob. O. SCAVALCANI, *Cenni storici della università di Perugia*, Perugia 1910, s. 42–45, 52–53.

⁵³ Zdobyte przekazy źródłowe świadczą o szlachetnej formacji, roztropności i pobożności nuncjusza Lancellottiego, podkreślają jego erudycję, znajomość greki i łaciny oraz fakt ukończenia szkoły wyższej.

⁵⁴ Zob. FITYCH, *Diecezja Nola*, s. 156, tab. 1.

⁵⁵ Zob. BV, *Urb.Lat. 1073*, f. 327r; *tamże*, *Barb.Lat. 1082*, f. 598r; oraz Lauro, APL, *Elogium b.syg.*, f. 4r; Christoph Weber podaje datę 28 I 1598 r.; zob. Ch. WEBER (oprac.), *Legati e governatore dello Stato Pontificio (1550–1809)*, (Pubblicazioni degli Archivi di Stato — Sussidi 7), [Roma 1994], s. 729.

⁵⁶ Zob. *Cancellaria della S. Romana Chiesa*.

zące do najbardziej prestiżowych prałatur: abrewiatora apostolskiego⁵⁷ i referendarza obydwu Sygnatur⁵⁸, jak również następcy swego brata na urządzie audytora Roty Rzymskiej⁵⁹. Wraz z objęciem Stolicy Apostolskiej przez papieża Pawła V (1605–1621), którego był nepotem, rozpoczęła się błyskawiczna dziesięcioletnia kariera, realizowana w Państwie Kościelnym przez, wówczas jeszcze niespełna trzydziestoletniego, Lancellottiego⁶⁰. Paweł V wielokrotnie mianował go gubernatorem i wicelegatem⁶¹ w czterech największych i najbardziej znaczących — poza rzymską, tzw. *Patrimonium Petri* — prowincjach Państwa Kościelnego. Był on kolejno⁶²: już od 15 czerwca 1605 r. gubernatorem Rimini⁶³ w Romanii, gubernatorem Faenzy⁶⁴ przez niespełna trzy miesiące, a od 7 listopada 1606 r. przez okres trzech lat wicelegatem Romanii⁶⁵; następnie od 9 października 1609 r. do ok. 23 października

⁵⁷ Sygnalizuje to H. BIAUDET, *Les nonciatures apostoliques permanents jusqu'en 1648*, Helsinki 1910, s. 270; zob. też *Abbreviatori apostolici* w: MORONI, *dz. cyt.*, t. VII, s. 181.

⁵⁸ Jednym z pierwszych odnalezionych przekazów na ten temat jest pergaminowy oryginał brewe papieskiego z nominacją Lancellottiego na gubernatora Rimini, wystawiony w Rzymie 17 VI 1605 r., a przechowywany w Lauro, APL, *Pergamene fasc.* 25, nr 11; następnie regest nominacji papieskiej na gubernatora Faenzy, wystawionej w Rzymie 21 VIII 1606 r., zachowany w AV, *Sec. Brev.* 410, f. 226rv i 229v; podaje to także B. KATTERBACH, *Referendarii utriusque Signaturae a Martino V ad Clementem IX et praelati Signaturae supplicationem a Martino V ad Leonem XIII*, Watykan 1931, s. 249 i ECat, t. IV, kol. 260.

⁵⁹ Zob. WEBER (oprac.), *Legati e governatori*, s. 729.

⁶⁰ Zob. FITYCH, *Diecezja Nola*, s. 159, mapa 1.

⁶¹ Warto tu odnotować kolejną cenną publikację zawierającą efekty rozległych badań prozopograficznych Christopha Webera; zob. WEBER (oprac.), *Legati e governatori*, s. 729.

⁶² Zob. FITYCH, *Diecezja Nola*, s. 159, mapa 1.

⁶³ *Roma, 1605, 15 VI. Mercoledì [...] governatore Rimini, Lancellotto il Canonico di S. Pietro*; por. BV, *Urb. Lat.* 1073, f. 327r i 349r; ponadto brewe papieskie zawierające *facultates* w zakresie rozstrzygania spraw kryminalnych, którego oryginał wystawiony w Rzymie 17 VI 1605 r. znajduje się w Lauro, APL, *Pergamene fasc.* 25, nr 11 [w inwentarzu APL z 1728 r. na f. 3v posiadał on sygn.: *Arm. B, parte prima, Mazzo c, nr 11*] podaje: [...] *Magistro G.B. Lancellotto in utraque nostrae signaturae referendario civitatis nostrae Ariminensis Gubernatori [...]*; wreszcie zachowała się minuta korespondencji Pietro ALDOBRANDINI, kardynała Rawenny (w okresie od 13 IX 1604 r. do 10 II 1621 r.) do *Mons. Lancellotti governatore di Rimini*, 1 III 1606 r.; zob. BV, *Ottob. Lat.* 3252, f. 423r.

⁶⁴ Z datą: Rzym 11 VIII 1606 r. znajdujemy oryginał dokumentu Sekretariatu Stanu z poleceniem dostarczenia G.B. Lancellottiemu brewe z nominacją na gubernatora miasta Faenza; por. AV, *Sec. Brev.* 410, f. 227r i 228v; oraz awizo zawarte w BV, *Urb. Lat.* 1074, f. 434v: [...] *Mons. Lancellotto Faenza [...] Governatore*; natomiast z datą 12 VIII 1606 r. w Rzymie wystawiono Lancellottiemu brewe nominacyjne na gubernatora miasta Faenzy; por. AV, *Sec. Brev.* 410, f. 226rv i 229v.

⁶⁵ Minuta brewe z nominacją na wicelegata Romanii z datą: Rzym, 7 XI 1606 r.; zob. AV, *Sec. Brev.* 413, f. 130r; ponadto odnalezione zostały oryginały korespondencji G.B. Lancellottiego do kard. Scipione Borghese pisanej z Rawenny 13, 24 i 26 stycznia 1608 r.; zob. AV, *F. Borghese III 43AB*, f. 231r i 313v; 288r i 295v; 307r; oraz oryginały późniejszych jego listów wysłanych z Rawenny do tegoż samego adresata z dnia 25 III 1608 r. (AV, *F. Borghese III 41B*, f. 80r i 90v) i z 16 IV 1608 r. (AV, *F. Borghese III 132B*, f. 57r i 64v). Gianstefano REMONDINI w swej słynnej pracy *Della Nolana Ecclesiastica storia*, prawdopodobnie inspirowany treścią inskrypcji z płyty nagrobnej, jaka zamyka grobowiec biskupa G.B. Lancellottiego w katedrze w Noli, twierdzi, iż był on także wicelegatem Bolonii. Niestety, nie udało się potwierdzić tej wiadomości. Negatywny wynik dała kwerenda przeprowadzona zarówno w *Archivio*

1610 r. wicegubernatorem Benewentu⁶⁶, z kolei od jesieni 1610 r. gubernatorem Ankony w prowincji Marka i od 14 grudnia 1613 r. gubernatorem Kampanii Rzymskiej⁶⁷, gdzie 1 grudnia 1614 r. zastała go wiadomość o nominacji biskupiej dla prestiżowej diecezji Nola⁶⁸, będącej sufraganią Neapolu⁶⁹. Został zamianowany na mocy listu apostolskiego Pawła V z dnia 26 stycznia 1615 r., a konsekracja miała miejsce 15 marca⁷⁰.

W okresie od 25 XI 1622 r. do 25 VI 1627 r., na podstawie decyzji papieża Grzegorza XV, pełnił misję nuncjusza apostolskiego w Polsce. Od 27 kwietnia 1623 r. rezydował w Warszawie jako trzydziesty pierwszy z kolei poseł papieski w Polsce (licząc w tym dziesięciu „nuncjuszy mniejszych”) oraz ósmy, któremu przyszło rezydować w Warszawie jako nowej, od 1596 r., stolicy Rzeczypospolitej (tab. 4).

3.4. Herb i jego treści ideowe

Bliższą charakterystykę znaku heraldycznego używanego przez rzymską rodzinę Lancellottich umożliwiają dwie kategorie źródeł heraldycznych. Pierwszą z nich stanowią dwojakiego typu — papierowe (opłatkowe)⁷¹ i lakowe⁷² — pieczęcie Giovanniego Battisty Lancellottiego, które dokumentują jego posługiwanie jako biskupa i nuncjusza⁷³.

3.4.1. Opis podstawowej formy biskupiego herbu

Jest on możliwy dzięki odnalezionym pieczęciom biskupim. Warto tu zauważyć, że już kształt pieczęci wskazuje na jej użytkownika i aktualny zwyczaj. Pieczęć okrągła i owalna znalazła zastosowanie w sfragistyce monarszej. Natomiast formy

di Stato, jak też w *Biblioteca Comunale dell'Archiginnasio* w Bolonii. Ponadto jego nazwisko jako wicelegata Bolonii nie widnieje w wykazie M. PASQUALE, M. FERRETTI, *Cronotassi critica dei legati, vicelegati e governatori di Bologna dal sec. XVI al XVIII*, w: *Atti e Memorie della Deputazione di Storia Patria per le Province di Romagna, N.S.*, t. XXIII, Bologna 1972, s. 117–301.

⁶⁶ Regesty nominacji na wicegubernatora Benewentu z datą 17 X 1609 r. i 28 XII 1609 r.; zob. Lauro, APL, *Inventario 1728*, f. 55r i 1833, f. 3v; w okresie od 10 IV 1607 r. do 4 IV 1616 r. na stolicy biskupiej Benewentu zasiadał kardynał Pompeius ARIGONI; zob. B. GAMS, *Series Episcoporum Ecclesiae catholicae*, Ratisbonae 1873, s. 673.

⁶⁷ Zob. BV, *Barb.Lat 883*, f. 336v.

⁶⁸ Por. 1614 — Gio. B. Lancellotti, *Romano, che fu eletto da Paolo V, vescovo di Nola*; zob. BV, *Borg.Lat 884*, f. 336v.

⁶⁹ Zob. ECat, t. VIII, kol. 1912–1916.

⁷⁰ O takiej dacie objęcia diecezji pisze REMONDINI (*dz. cyt.*, s. 291). Trzy lata później, podczas uroczystości Wszystkich Świętych, papież obdarzył go wysokiej rangi prałaturą (*prelato assistente in capella*) — prałata otrzymującego miejsce przy tronie papieskim, analogiczne do miejsc zajmowanych przez ambasadorów w kaplicach papieskich. Zob. FITYCH, *Diecezja Nola*, s. 167–168, fot. 3, 4.

⁷¹ Zob. FITYCH, *Diecezja Nola*, s. 168, fot. 4.

⁷² Zob. *tamże*, s. 167, fot. 3.

⁷³ Zob. T. FITYCH, *Herb rodziny Lancellottich oraz jej przedstawiciela Jana Chrzyciela Lancellotti — nuncjusza apostolskiego w Polsce (1622–1627)*, „Saeculum Christianum” 1 (1994), nr 1, s. 161–172.

ostroowalne stały się typowe dla sfragistyki kościelnej, z tym jednak, że bulle i pieczęcie papieskie były okrągłe. Najstarszym z odnalezionych znaków pieczętnych Lancellottiego jest okrągła pieczęć lakowa uwierzytelniająca (łącznie z podpisem) pergaminowy dokument, wystawiony w Rzymie krótko po nominacji biskupiej, bowiem już 19 lutego 1615 r.⁷⁴ Trzy znacznie późniejsze, ale równie doskonale zachowane owalne pieczęcie biskupie (tym razem papierowe) pochodzą z lat 1648, 1650 i 1652⁷⁵, a więc już po ukazaniu się pierwszego w Kościele prawa heraldycznego⁷⁶

Ze względu na zawarte w nich wyobrażenia pieczętne, wszystkie odnalezione pieczęcie Lancellottiego należy zaliczyć do grupy tzw. herbowych. Każda z wyżej wspomnianych pieczęci zawiera w swym centrum herb osobisty biskupa. Poniżej zamieszczamy jego zwięzły opis.

Tarcza ma kształt typowy dla przełomu XVI/XVII w. (inne źródła pozwalają stwierdzić jej niebieski kolor)⁷⁷ Godło stanowi pięć (złotych) sześcioramiennych gwiazd rozmieszczonych centralnie na rzucie nierównoramiennego krzyża. Ponad nimi (w kolorze złotym) widoczne jest *lambello* z czterema zrębami. Nad tarczą herbową — kapelusz zwany kościelnym bądź — popularniej — kardynalskim, tzn. o szerokim rondzie. Pod nim cztery kręgi utworzone z dwóch sznurów, na których po obu stronach tarczy herbu kaskadowo zwisa po sześć chwostów (1, 2, 3). Obok herbu osobistego drugim elementem treściowym jest napis pieczętny, czyli legenda. Został on umieszczony koncentrycznie, na zewnątrz chwostów, poczynając od prawej krawędzi kapelusza. Na owalnym łuku znajdujemy inskrypcję tytułarną rozpoczętą (być może niewidocznym znakiem krzyża) asteriskiem, który pojawia się po każdym słowie lub formie skrótowej: „* IO. * BAPT. * LANCLOTTUS * EPUS * NOLAE *” Każdą z tych pieczęci zamyka na całym jej obwodzie swego rodzaju linia otokowa złożona z trzech wypukłych linii (cienkiej, „pogrubionej” utworzonej z drobnych perełek i cienkiej). Treść napisu określa przynależność pieczęci do osoby prawnej biskupa Giovanniego Battisty Lancellottiego i częściowo wyjaśnia symbolikę użytego

⁷⁴ Na mocy listu apostolskiego Pawła V, wystawionego w formie bulli z dnia 26 I 1615 r., G.B. Lancellotti został zamianowany biskupem diecezji Nola k. Neapolu, wakującej od 5 XI 1614 r. po śmierci biskupa Fabrizio GALLO. Pergaminowy oryginał bulli nominacyjnej przechowywany jest w Lauro, APL, *pergamene fasc.* 25, b.n; natomiast oryginał łacińskiego dokumentu wydanego przez biskupa został napisany przez jego sekretarza Domenico INGOLI, a przechowuje go Biblioteca Comunale w Forli.

⁷⁵ Pieczęciami tymi Giovanni Battista Lancellotti jako biskup diecezji Nola sygnował swoje trzy kolejne relacje o stanie diecezji *ad limina*. Ich oryginały wraz z wymienionymi pieczęciami przechowuje AV, *S. Congr. Concilii Relationes 584 A Nolan*, f. 12v; 978r; 477v.

⁷⁶ Ustanowił je papież INNOCENTY X dnia 19 grudnia 1644 r. konstytucją *Militantis Ecclesiae*, między innymi z myślą o wyeliminowaniu z herbów kościelnych wszystkich znaków „światowych”; zob. P. DUDZIŃSKI, *Zasady heraldyki kościelnej*, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Heraldycznego” (1990), nr 3, s. 11.

⁷⁷ Kształty tarcz w przekroju wieków prezentuje praca zbiorowa S. GÓRZYŃSKI, J. KOCHANOWSKI, *Herby szlachty polskiej*, rys. A. JOŃCA, Warszawa 1991, s. 18–19.

wyobrażenia pieczętnego. Należy tu dodać, że napis jest nieodzowną częścią pieczęci, decydującą o jej wartości prawnej⁷⁸

Dla pełnego omówienia tego zagadnienia należy tu dodać, że pieczęć używana przez biskupa Noli, gdy w latach 1622–1627 pełnił misję nuncjusza apostolskiego w Polsce, jest w zasadzie zbieżna z omówionymi powyżej. Spośród trzech dobrze zachowanych lakowych pieczęci z lat 1624, 1626 i 1627 wyróżnić należy pierwszą z nich jako najbardziej czytelną i reprezentatywną dla naszych analiz⁷⁹

Z kolei prezentację kolejnych wersji herbu Lancellottich umożliwiają dwa herby związane z rodzinnymi inskrypcjami i epitafiami. Znajdują się one w dwóch rzymskich kościołach — jezuickim kościele Św. Ignacego i w rzymskiej bazylice Św. Jana na Lateranie, w rodzinnej kaplicy Lancellottich pod wezwaniem Św. Franciszka.

3.4.2. Ideowe przesłanie herbu

Usiłując wydobyć treść ideową omawianego herbu — typową dla heraldyki włoskiej — omówimy wymowę poszczególnych jego detali.

Niebieska barwa tarczy herbu była znakiem rozpoznawczym propapieskich Gwelfów, odróżniając ich od przedstawicieli Gibelinów — drugiej ze zwalczających się w okresie XII–XV w. włoskich partii politycznych⁸⁰. Ponadto kolor ten symbolizował: sprawiedliwość, lojalność, dobre imię, moc charakteru i szlachetne urodzenie⁸¹. Drugim i ostatnim kolorem zastosowanym w tym herbie jest barwa najcenniejszego metalu — złota. Ta z kolei miała wyrażać: siłę, wiarę w bogactwo i władzę⁸².

Podstawowym elementem godła Lancellottich jest sześcioramienna gwiazda. W heraldyce włoskiej występuje ona w wersji pięcio-, sześcio- i ośmioramiennej, ale nie przedstawia to większego znaczenia. Gwiazda jest dość powszechnie używaną

⁷⁸ Wśród najczęściej stosowanych podpisów Lancellottiego znajdujemy następujące łacińskie i włoskie warianty: *Humil.mus ac oblig.mus servus Jo. B. Lancelottus Episcopus Nolanus* — por. AV, *S. Congr. Concilii Relationes 584 A Nolan*, f. 205v; *Jo. B. Lancelottus Episcopus Nolanus* — por. tamże, f. 978r. Natomiast swoją korespondencję z okresu kierowania nuncjaturą w Polsce (1623–1627) często firmował takim autografem: *Humilissimo et obligatissimo servitore Giov. B.ta. Lancellotto Vescovo di Nola*.

⁷⁹ Lakowe pieczęcie nuncjusza są owalne, nieco mniejsze w porównaniu z papierowymi (mają wymiary 1,5 cm x 1,2 cm i są nakładane na papierową podkładkę swoiście uformowaną o wym. ok. 6,5 x 9,5 cm). Zawierają je oryginały listów nuncjusza przesłanych z Warszawy do powołanej w 1622 r. Kongregacji Propagandy Wiary: 28 IX 1624 r. — zob. APF, SOCG, vol. 337, f. 288r. 297v (streszczenie z obwolutą adresową i pieczęcią); 27 VII 1626 r. — zob. APF, SOCG, vol. 56, f. 47r-48r, na f. 48v obwoluta adresowa i pieczęć nuncjusza; 6 II 1627 r. — zob. APF, SOCG, vol. 67 f. 370rv z pieczęcią nuncjusza i f. 377v z obwolutą adresową.

⁸⁰ Stosowanie barw w heraldyce omawia S. MIEROSZEWSKI, *O heraldyce polskiej*, Kraków 1887, s. 20–22 i 66; oraz GÓRZYŃSKI, KOCHANOWSKI, *dz. cyt.*, s. 20–21.

⁸¹ G. GUELFİ CAMAJANI, *Dizionario Araldico*, Milano 1921, s. 81.

⁸² *Tamże*, s. 477.

figurą heraldyczną, a oznacza: wspaniałomyślność, sławę i splendor godności⁸³. Natomiast gdy jest rozmieszczona na rzucie krzyża, wyraża ponadto pobożność⁸⁴.

Drugim elementem godła jest turniejowy kołnierz *lambello*, o czterech zrębach. Zalicza się go do najbardziej zaszczytnych figur heraldycznych. Jego geneza związana jest z rodziną orleańską. Po 1265 r. do herbów włoskich wprowadził go KAROL ANDEGAWENSKI jako znak wyróżniający stronnictwo Gwelfów. Lojalnym rodzinom nadawali go królowie Neapolu, razem ze złotymi liliami na niebieskim tle. Normalną pozycją *lambello* jest górna część tarczy, a trzy to typowa liczba zrębów (choć nie ma to większego znaczenia)⁸⁵

W herbie Lancellottiego (analizowanym na podstawie źródeł) zastanawia brak dwu typowych elementów występujących w herbach biskupich — jednoramiennego krzyża, jak też infuły lub pastorału. Ponadto, zdaniem niektórych heraldyków, widniejącego tam czarnego kapelusza z pięcioma bądź też tylko trzema chwostami używali jedynie opaci⁸⁶. Na obecnym etapie badań wyczerpująca ocena herbu Giovanniego Battisty Lancellottiego pozostaje problemem otwartym, tym bardziej, że obok herbu, który mógłby być uznany za tzw. „opacki”, nasz Lancellotti składał swe autografy, stwierdzające jego godność biskupią. Potwierdza to prawidłowość, iż już w tym czasie herb przestał być oznaką przynależności rodowej czy też wyznacznikiem rangi godności kościelnej, lecz stał się wyróżnikiem członków ustawowo jednolitego i równego stanu szlacheckiego.

4. Zakończenie

W tym miejscu można by próbować dokonać ostatecznego podsumowania zaprezentowanych owoców badań, czyli raz jeszcze zestawić swego rodzaju listę cech osobowości i walorów moralnych Giovanniego Battisty Lancellottiego, których odkrycie umożliwiły zrealizowane analizy źródeł archiwalnych, grafologiczna diag-

⁸³ *Tamże*, s. 680–681.

⁸⁴ „Krzyż i kościelna chorągiew mogą w pobożności mieć swoje źródło”; zob. MIEROSZEWSKI, *dz. cyt.*, s. 67.

⁸⁵ GUELFY CAMAJANI, *Dizionario*, s. 366–367. *Lambello* (w heraldyce francuskiej *lambel*, w angielskiej *label*, w hiszpańskiej *lambel*, w niemieckiej *Brucken*) — zwykle jest to element godła o trzech zrębach; w heraldyce polskiej nie ma częstego zastosowania (zob. MIEROSZEWSKI, *dz. cyt.*, tablica herbowa XI *Radwan* [chorągiew, fig. 1–9]); nazywamy go dość sztucznie „kołnierzem turniejowym”. W klasycznej heraldyce zachodniej francuskiej i angielskiej *lambel*, *label* był znakiem wyróżniającym herb najstarszego syna używany za życia ojca. Jest to herb rodowy (ojcowski), na który najstarszy syn w czole tarczy herbowej nałożył *lambel*. W Anglii kolejni w starszeństwie synowie kładli na tarczę herbową odpowiednie inne znaki swej rodzinnej precedencji (*marks of cadency*): drugi syn — półksiężyc, trzeci syn — gwiazdę itd. W heraldyce francuskiej taka odmiana herbu rodowego nazywała się uszczerbieniem (*brisure*). We Włoszech *lambello* bywało w złocie, ale często też barwy czerwonej.

⁸⁶ DUDZIŃSKI, *art. cyt.*, s. 14.

noza odręcznych listów nuncjusza, zaprezentowana ideowa wymowa używanych znaków pieczętnych i herbu, uwypuklone funkcje i nadane mu godności oraz tytuły honorowe. Ponieważ jest jednak stosunkowo powszechnie uznawaną prawidłowość — „jakie życie taka śmierć”, tak więc niechaj zwieńczeniem powyższych badań będzie jedynie krótka relacja na temat ostatnich chwil ziemskiego życia biskupa Noli.

W 1655 r., po 50-letniej służbie na rzecz Kościoła, a w tym po 40-letniej posłudze biskupiej oraz pięcioletniej misji nuncjusza, po przyjęciu sakramentu chorych, w sobotę 23 lipca 1655 r. o godzinie 12.00, biskup diecezji Nola Giovanni Battista Lancellotti, w wieku 80 lat i w opinii świętości, zakończył swe ziemskie życie. Pogrzeb odbył się dwa dni później, 25 lipca 1655 r., a jego ciało złożono w krypcie katedry w Noli, po lewej stronie jej głównego ołtarza⁸⁷

W pośrodku prezbiterium katedry, tak bogato udekorowanej i wyposażonej przez zmarłego biskupa, jego krewny Ottavio Maria Lancellotti, drugi z kolei markiz i właściciel pobliskiego zamku w Lauro, w dowód wdzięczności, ufundował marmurową płytę z poniższą inskrypcją upamiętniającą godności i prestiż zmarłego biskupa Noli i XXXI nuncjusza apostolskiego w Polsce⁸⁸:

D. O. M.
 IOANNI BAPTISTAE EX NOBILITATE ROMANA
 LANCELLOTTO
 QUI PRUDENTIA, AC PIETATE SINGULARI
 LATINA, GRAECAQUE ERUDITIONE ORNATUS
 POST RAVENATEM, AC BONONIENSEM
 PROLEGATIONEM
 AD NOLANS INFULAS
 , INTERG: EPOS PONTIFICIO SOLIO ASSISTENTES
 A PAULO V. ETECTUS, AC COOPTATUS
 A GREGORIO XV. AD REGNUM POLONIAE
 NUNCIUS MISSUS
 A SIGISMUNDO REGE

⁸⁷ Dotychczas w całej literaturze funkcjonuje błędna data jego śmierci: 23 VII 1656 r. Za F. UGHELLO SOC, *Italia Sacra*, t. VI, Venetiae 1720, k. 263) podaje ją m.in.: G. Remondini w swoim dziele *Della Nola-nana Ecclesiastica storia*; *Encyklopedia Powszechna* Orgelbranda, t. IX, Warszawa, s. 142–143; F.R. DE LUCA, *Vescovi di Nola appartenenti alla nobiltà*, „Rivista Araldica” 77 (1979), nr 7, s. 147; oraz H.D. WOJTYSKA, ANP, t. I, s. 250. Tymczasem *Liber defunctorum* diecezji Nola, skąd zaczerpnięto wiadomości o śmierci i pogrzebie biskupa Lancellottiego, podaje datę o rok wcześniejszą: 23 VII 1655 r.; zob. Nola, AD, *Liber defunctorum I, II et III*, f. 2v; ponadto tenże rok śmierci potwierdza zachowane awizo *Di Roma, li 31 di luglio 1655. è venuto avviso della morte di Monsignore Lancellotti vescovo di Nola, seguita alla sua Chiesa in età di 83 ed 42 anni di vescovato essendo egli il Decano di Regno* (zob. Roma, Archivio Vaticano, *Avvisi* 24, f. 242) oraz przekazy archiwalne zachowane w prywatnym archiwum Lancellottich na zamku w Lauro.

⁸⁸ Ten błędny tekst podaje Remondini oraz historycy, którzy się na niego powołują. Tekst ten w dziewiętnastowiecznych notatkach genealogicznych, przechowywanych przez rodzinę Lancellottich w archiwum na zamku w Lauro, ma prawidłowy zapis: [...] *Expiciet die XXIII Iulii anno MDCLV Etatis LXXX Episcopatus XXXX*; zob. REMONDINI, *dz. cyt.*, s. 321–322 oraz Lauro, APL, *Notizie genealogiche*, k. 10–11.

MAGNO VIRTUTUM EXTIMATORE
 AD PURPURAM SVAE FAMILIAE PENE
 FAMILIAREM
 POSTULATUS
 SED A SUCCESSORE NOVIS IN ALIOS STUDIIS
 ADDUCTO
 AD ECCLAE SVAE REGIMEN REVOCATUS
 DUM PROEMIUM NEGAT, MERITUM AUXIT,
 AM GREGEM SUUM VERBO. ATQ: EXEMPLO
 DIUTISSIME PAVIT,
 EMPLUM PRINCEPS, ATQ: PALATIUM
 MAGNIS INSTAURAVIT IMPENSIS.
 PATRO SUO MAGNO, ET BENEMERENTISSIMO
 OCTAVIUS MARIA LANCELLOTTUS LAURI MARCHIO
 IN AMORIS, ATQ: OBSERVANTIAE MONUMENTUM
 P. P.
 EXCESSIT DIE XXIII. IULII ANNO CIOIOCLV.
 AETATIS LXXX, EPISCOPATUS XXXIII.

**Persönlichkeit und Prestige Giovanni Battista Lancelottis —
 des päpstlichen Nuntius in Polen (1622–1627)**

Zusammenfassung

Im Artikel wird auf die Person und das diplomatische Wirken des päpstlichen Nuntius Giovanni Battista Lancelotti eingegangen. Nach dem gegenwärtigen Stand der Forschungen läßt sich die Tätigkeit des Nuntius weder vollständig noch ausführlich bewerten. Das zugängliche Quellenmaterial ermöglicht die Darstellung der Biographie und die Beschreibung der moralischen Eigenschaften des Nuntius. Als wichtiger Beitrag zur Schilderung des Wirkens des Nuntius erweist sich die graphologische Analyse der Autographe. Einen breiteren Kontext bilden die familiären Beziehungen und nicht zuletzt die Beschreibung des Wappens wie auch die Untersuchung seiner geistigen Inhalte.

	1623				1624				1625				1626				1627		
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	
S. Stanu	8	12	2	25	28	22	22	21	22	25	21	17	15	20	18	18	21	18	335
Kongr. PW	3	4	1	—	2	3	5	6	4	6	9	3	3	12	13	6	6	4	90
G.B. Lanc	9	21	23	28	21	31	25	19	39	22	17	21	34	19	23	21	16	17	406
Poczta'	38	36	44	50	66	42	41	46	49	46	—	53	46	37	—	—	—	—	46
Poczta''	24/	23/	29/	21/	21/	24/	34/	29/	44/	30/	—	37/	42/	30/	—	—	—	—	21/
	78	44	84	81	120	89	48	60	50	94	—	67	51	43	—	—	—	—	120
Pobyty Lanc.																			

Poczta' — średni czas dostarczania poczty na trasie Rzym-Warszawa

Poczta'' — najkrótszy i najdłuższy czas dostarczania poczty w danym okresie

średni czas dostarczania poczty w okresie: zimowym (I i IV kwartał) — 50 dni
letnim (II i III kwartał) — 41 dni

pobyt w Krakowie, 50 dni (23 II do 13 IV 1623)

pobyt w Bodzentynie, ok. 125 dni (po 25 VI do 28 XI 1625)

podróż do Gdańska i Torunia, ok. 78 dni (po 1 X do 18 XII 1626)

okres misji dyplomatycznej G.B. Lancellottiego w Warszawie

Tab. 1. Intensywność i szybkość wysyłki korespondencji przez Kurię Rzymską i G.B. Lancellottiego

LP.	CZAS TRWANIA	DNI	NOMINAT	DIECEZJA PRZEZNACZENIA
1	[19 VIII – 22 VIII 1624]	4	Jakub ZADZIK	chelmińska (1624–1635)
2	[22 III – 26 III 1624]	5	Achacjusz GROCHOWSKI	łucka (1627–1633)
3	[26 XI – 2 XII 1623]	7	Michał DZIAŁYŃSKI	warmińska (1624–1646)
4	[12 V – 20 V 1627]	9	Stanisław LUBIEŃSKI	płocka (1627–1640)
5	[2 V – 11 V 1623]	10	Andrzej LIPSKI	włocławska (1623–1630)
6	[23 IX – 5 XII 1623]	13	Stanisław LUBIEŃSKI	płocka (1627–1640)
7	[20 XI – 2 XII 1626]	13	Maciej LUBIEŃSKI	poznańska (1627–1631)
8	[20 XI – 2 XII 1626]	13	Jan WĘŻYK	gnieźnieńska (1627–1638)
9	[14 II – 2 III 1624]	17	Jan WĘŻYK	poznańska (1624–1627)
10	[1 – 20 III 1627]	20	Remigiusz KONIECPOLSKI	chełmska (1627–1640)
11	[27 II – 20 V 1624]	83	Henryk FIRLEJ	gnieźnieńska (1624–1626)
12	[12 III – 25 XII 1626]	289	Jerzy TYSZKIEWICZ	wileńska (1627–1633)

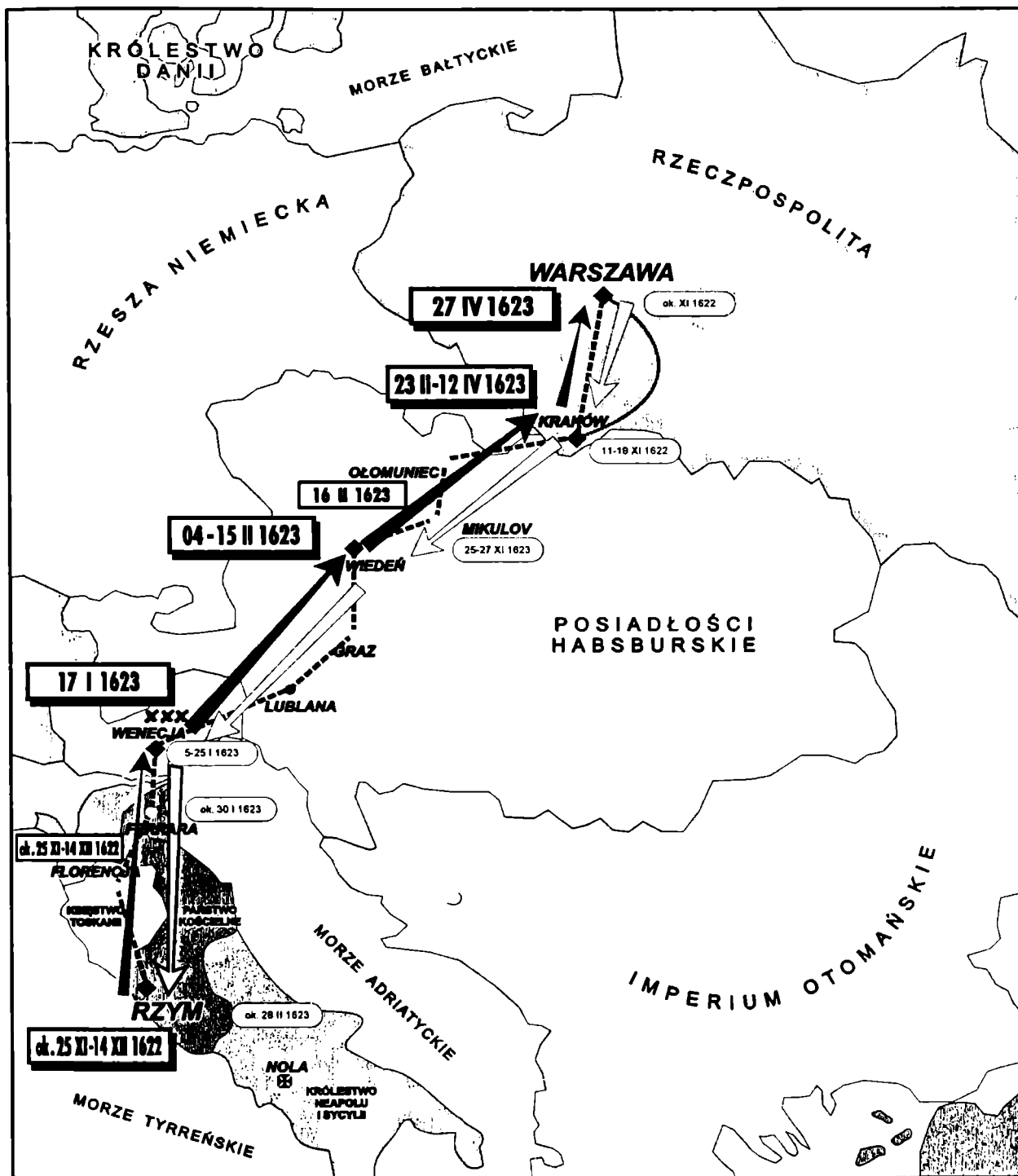
Tab. 2. Procesy informacyjne przeprowadzone w latach 1623–1627 przez nuncjusza G.B. Lancellottiego (wg czasu trwania)

LP.	CZAS	NUNCJUSZ	DATA		PRZYBYCIE DO
			NOMINACJI	PRZYBYCIA	
1	91	G. Lancellotti	25 XI 1622	24 II 1623	Tyniec k. Krakowa
2	116	P Vindoni	11 V 1652	4 IX 1652	Racibórz
3	121	A. Santacroce	23 II 1627	24 VI 1627	Warszawa
4	136	C. de Torres	21 V 1621	4 X 1621	Tyniec k. Krakowa
5	161	H. Visconti	26 IV 1630	4 X 1630	Kraków
6	204	I. de Torres	27 I 1645	19 VIII 1645	Kraków
7	222	F. Diotallevi	26 IV 1614	4 XII 1614	Kraków
8	231	F. Simonetta	3 VI 1606	20 I 1607	Kraków
9	250	L. Ruini	2 V 1612	7 I 1613	Kraków
10	317	C. Rangoni	20 X 1598	2 IX 1599	Warszawa
11	404	M. Filonardi	20 I 1635	28 II 1636	Kraków

Tab. 3. Okres od nominacji do objęcia nuncjatury w Polsce

LP.	CZAS	NUNCJUSZ	DATA		%
			NOMINACJI	ODJAZDU	
1	3178	M. Filonardi	20 I 1635	2 X 1643	100
2	3049	C. Rangoni	20 X 1598	6 II 1607	95,94
3	2808	I. de Torres	27 I 1645	4 X 1652	88,55
4	2721	F. Diotallevi	26 IV 1614	6 X 1621	85,61
5	2232	H. Visconti	26 IV 1630	4 VI 1636	70,23
6	2054	F. Simonetta	3 VI 1606	19 I 1612	64,63
7	1674	I. Lancellotti	25 XI 1622	25 VI 1627	52,85
8	1150	A. Santacroce	23 II 1627	17 IV 1630	36,18
9	946	L. Ruini	2 V 1612	3 XII 1614	29,76
10	537	C. de Torres	21 V 1621	19 XI 1622	16,89

Tab. 4. Czas trwania misji nuncjusza w Polsce w latach 1598–1652

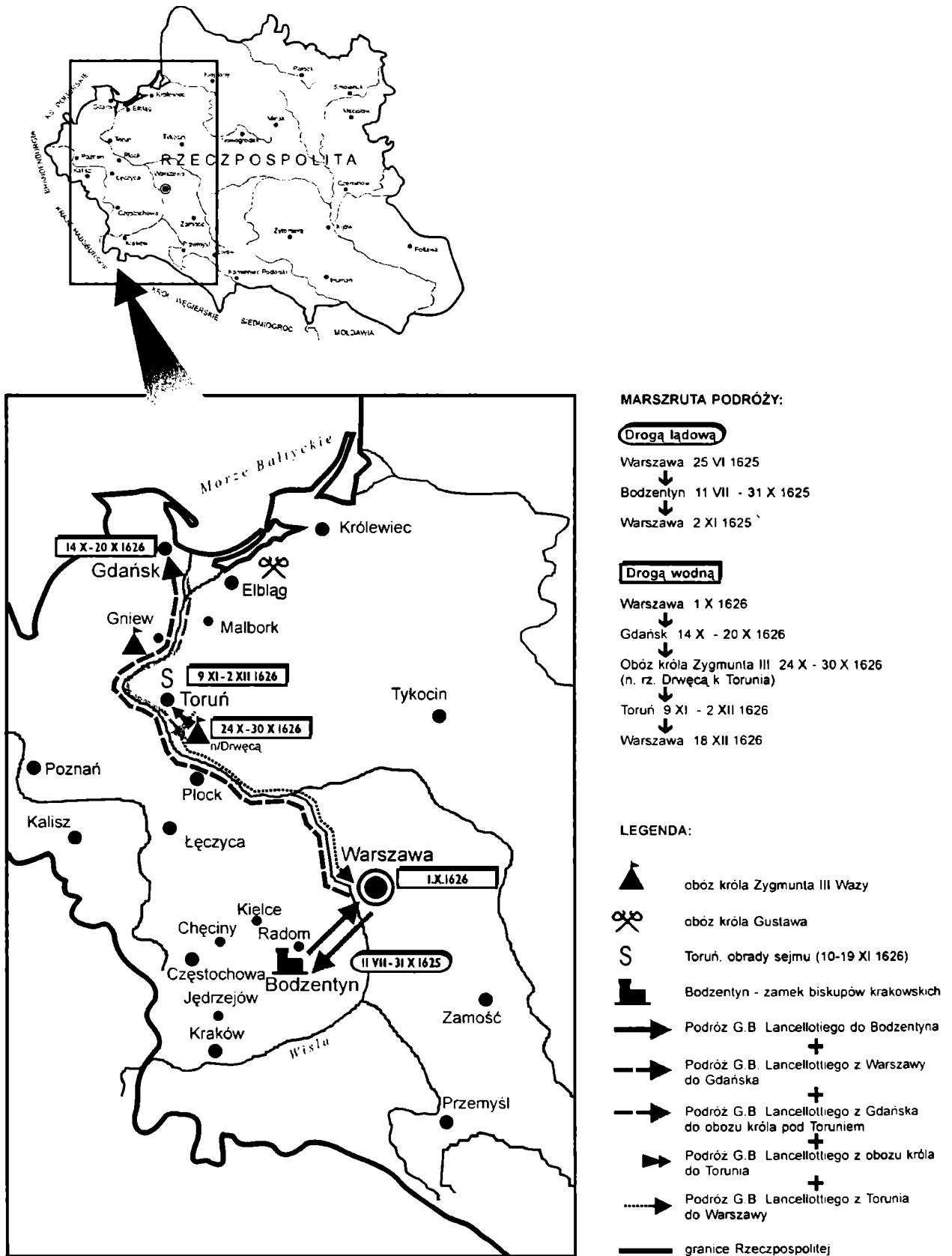

- trasa podróży G.B. Lancelottiego z Rzymu do Warszawy
- trasa podróży kard. Cosmy de Torresa z Warszawy do Rzymu
- główne etapy podróży
- terminy postoju G.B. Lancelottiego
- terminy postoju kard. Cosimo de Torresa
- miejsce prawdopodobnego spotkania obu nuncjuszy
- szlak lądowy
- szlak wodny (na Wiśle)

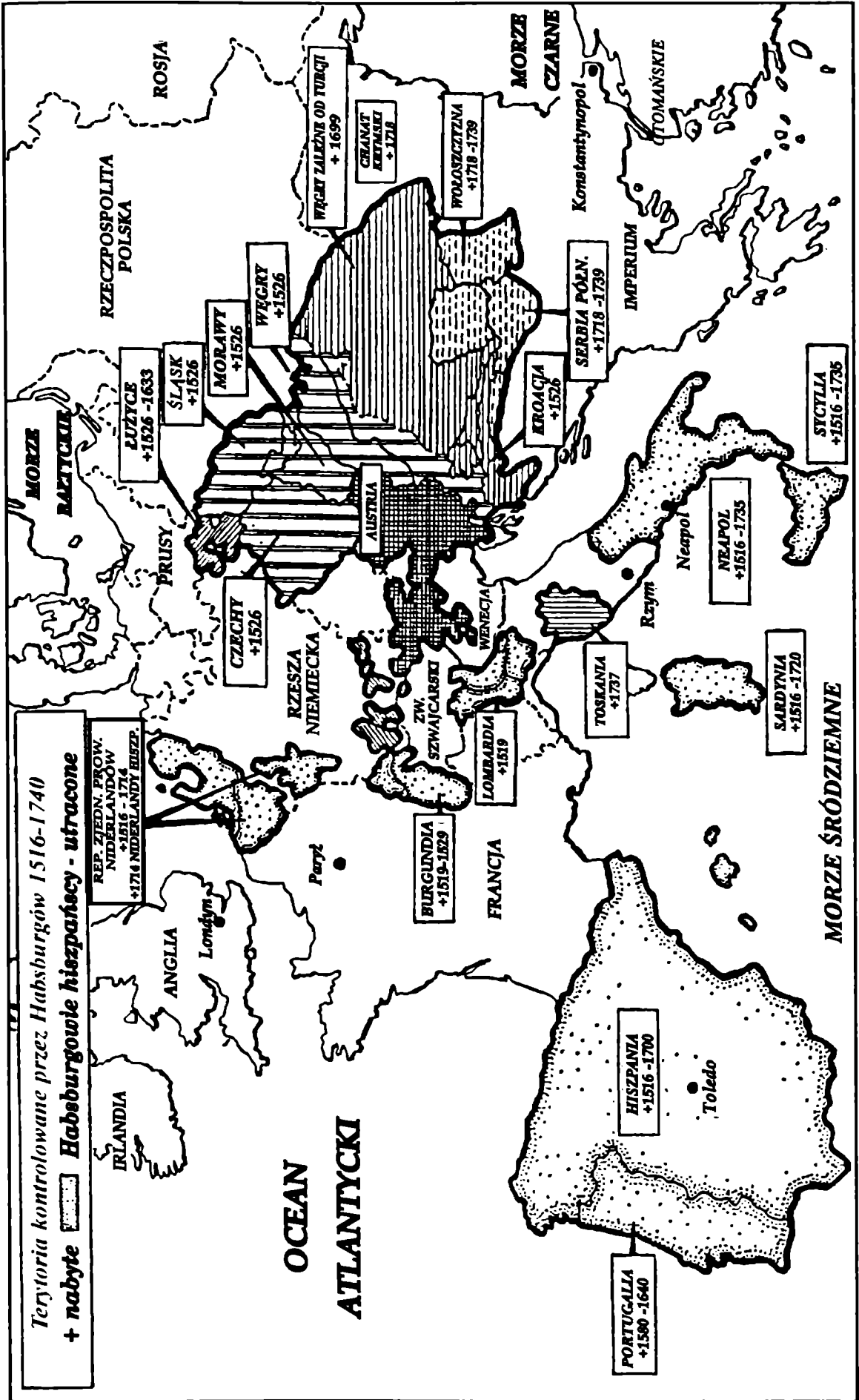
ODLEGŁOŚCI:

Rzym - Florencja	= ok. 350 km
Rzym - Wenecja	= ok. 700 km
Rzym - Wiedeń	= ok. 1250 km
Rzym - Warszawa	= ok. 2000 km

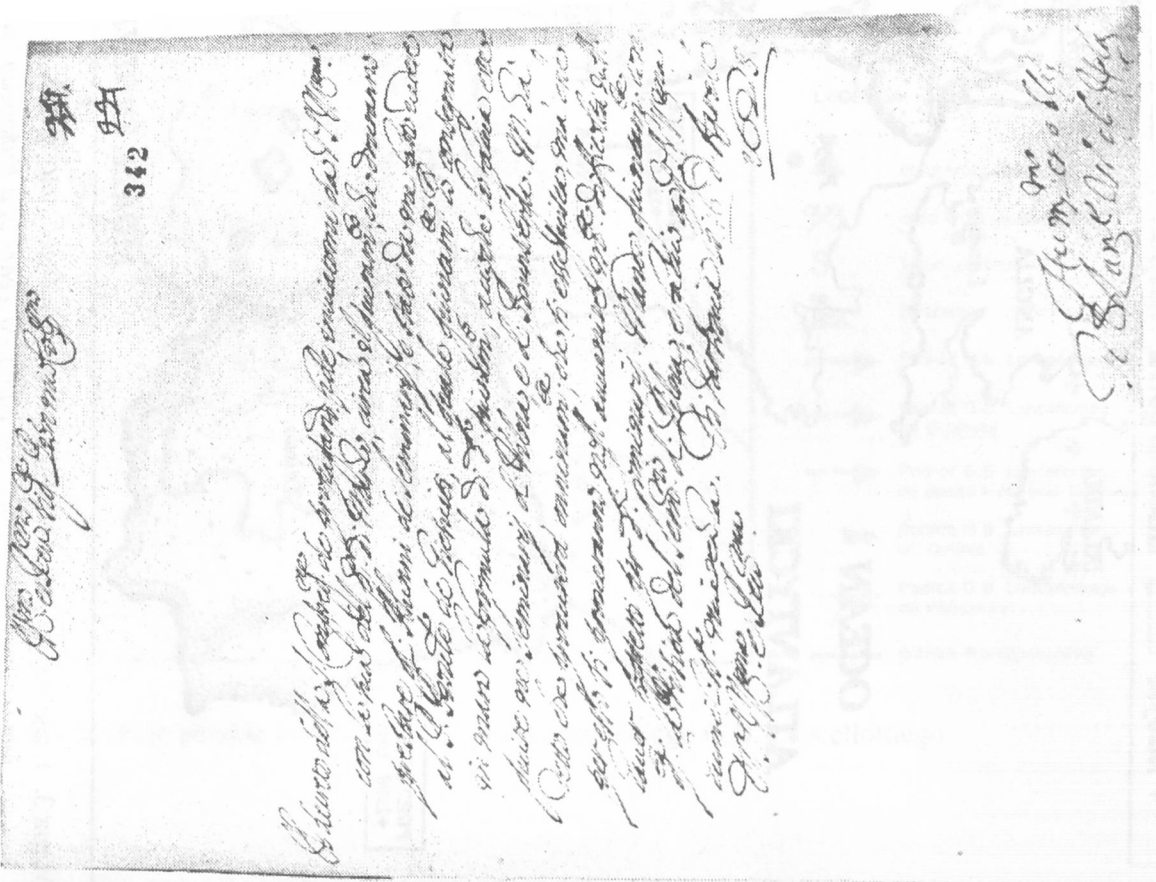
Mapa 1. Wymiana Nuncjusza Apostolskiego w Warszawie w okresie od listopada 1622 r. do 27 kwietnia 1623 r.

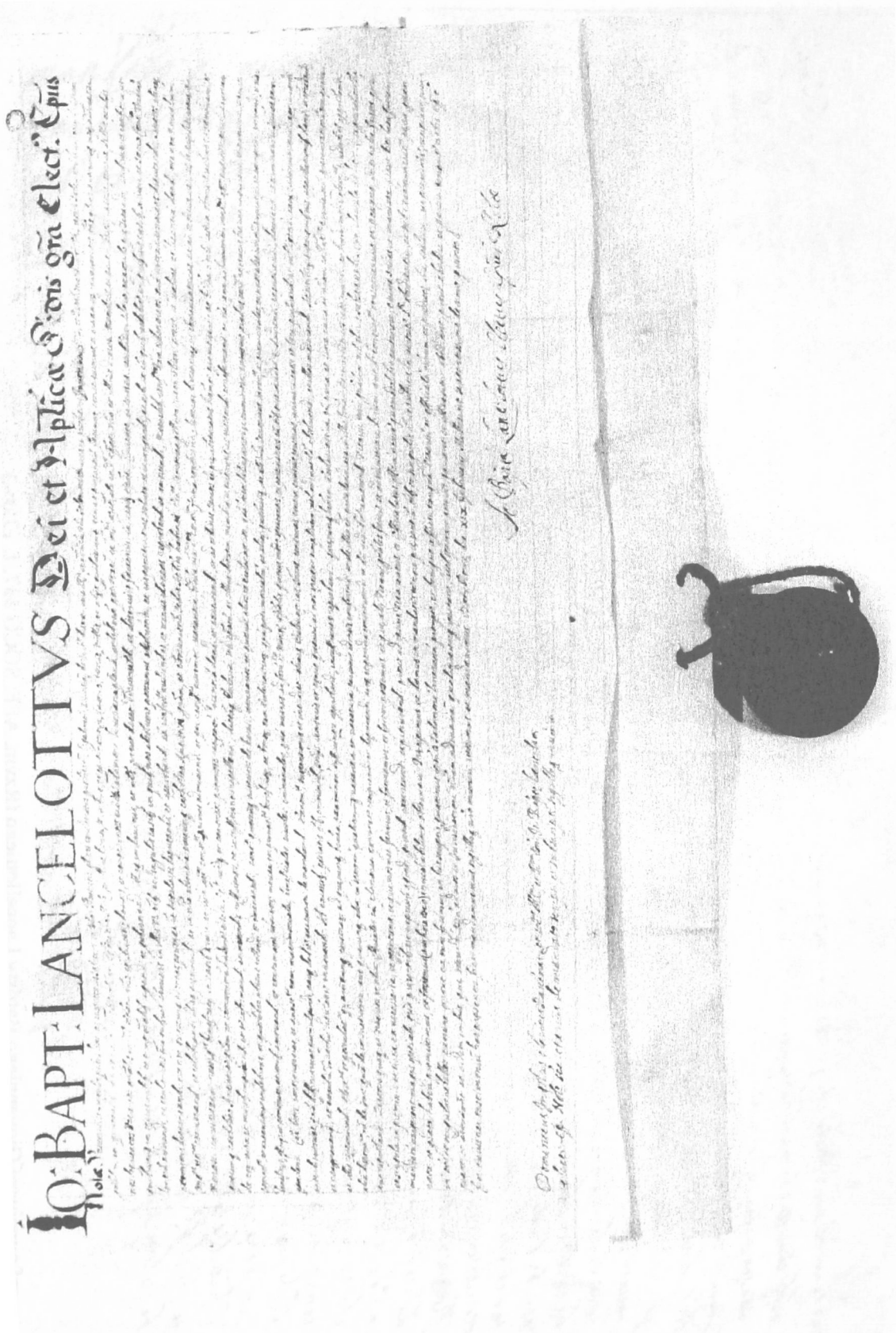
Mapa 2. Dwie polskie podróże Nuncjusza Apostolskiego G.B. Lancelottiego

Mapa 3. Kraje we władaniu Habsburgów w latach 1516-1740; źródło: G. DROYSSENS, *Allgemeiner historisches Handatlas*, Bielefeld 1886, s. 40; A. WANDUSZKA, *The House of Habsburg, Six Hundred Years of a European Dynasty*, New York 1964, s. 89

Fot. 1. Autograf nuncjusza Giovanniego Battisty Lancellottiego z treścią listu pisaną ręką sekretarza Domenico Roncalliego. Koperta adresowa z pieczęcią i notą kancelaryjną (Rzym, Or.: APF, SOCG 337, f. 342r.)

Fot. 2. Dokument G.B. Lancellottiego: G.B. Lancellotti, biskup diecezji Nola, mianuje księdza Salomona Liverani wikariuszem generalnym i oficjałem (Or.: Forli, BCom, Fondo Piancastelli, Carte Romagna, Busta 225, doc. 129)

mandato a questa Chiesa, dove hanno da es-
 sentarsi con spet proprie, et inf
 nel tirando l'elemento m'ero avanti
 D. D. Emin. tentari d'andari a serua
 quella A. d. Parma suo Nipote, hauendo per
 le cause ottanta scudi dalla residenza di
 questa poca Chiesa, quando dunque l'Emin.
 resti seruita di farmi in questo, e mi sia accu-
 sioni mi mi fare particolari grazie, e glier ha-
 uer perpetua obligatione, appiurandola, intere-
 de effetto, chi d'fedi, e uiso affetto ad uisari
 l'ipote causa dalla già seruita di. Mons. Piccol.
 e supplicandola a andarmi tanto fortidiv
 a D. Emin. sinceramente bacio la volta.
 Pagando Dio la felicità sempre. Di N.
 D. D. Emin. Roma 24/9

Diuzi. et obligat.
 A. Pesci di Nola

Fot. 4. Autograf nuncjusza G.B. Lancellottiego. List adresowany do kard. Aldobrandiniego — Nola, 24 września 1637 r. (Rzym, ADP, Archiviolo nr 323, f. 24rv)

Datum Versane Ca Tribus die Septima, Martij 1541. Notarius ipse...
 p. Lancelotti
 Emilio Altieri Aud. Jura
 Philippus Hurtinus Notarius

Fot. 5. Style pisma personelu nuncjatury: podpisy nuncjusza Lancellottiego, audytora Emilio Altieri i notariusza Filippo Hurtino (Or.: BV, Barb.Lat 6659, f. 21r)